

Salla-Sofia Lahti

REAALIAIKATUTKIMUS A-LOPPUISTEN VOKAALIYHTYMIEN VARIATIOSTA KOLMEN TAMPERELAISNAISEN KIELESSÄ

Informaatioteknologian ja viestintätieteiden tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2024

TIIVISTELMÄ

Salla-Sofia Lahti: Reaaliaikatutkimus A-loppuisten vokaaliyhtymien variaatiosta kolmen tamperelaisnaisen kielessä
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Suomen kielen tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2024

Tämä reaaliaikainen paneelitutkimus käsittelee jälkitavujen A-loppuisten vokaaliyhtymien variaatiota kolmen tamperelaisnaisen puhekielessä. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia, minkälaista variaatiota vokaaliyhtymissä esiintyy vuosina 1977, 1997 ja 2019, sekä miten variaation kehitys suhteutuu laajempaan kuvaan yhtymien variaationkehityksessä. Tutkimusaineisto koostuu yhdeksästä litteroidusta henkilöhaastattelusta, jotka on toteutettu vuosina 1977, 1997 ja 2019. Kaikissa aikapisteissä informantteina ovat kolme samaa naista, jotka ovat syntyneet 1950-luvulla Tampereella. Sosiolingvistiselle variaatiotutkimukselle tyypilliseen tapaan aineisto on rajattu tarkastelemaan tietyn murrealueen puhujia. Tämän tutkimuksen kolme naisinformanttia edustavat hämäläismurteiden puhujia. He myös muodostavat kolmen naispuhujan osa-aineiston alun perin Nykysuomalaisen puhekielen murros -tutkimushanketta (NPM) varten kerätystä Tampereen puhekielen pitkittäiskorpuksesta (TAPU).

Tutkimus osoittaa, että variaationkehitys on perihämäläismurre-edustuksen mukainen: pitkävokaaliset ee- (vaikee) ja OO-variantit (taloo) ja yleiskieliset iA- (kaikkia) ja UA-variantit (katua) vallitsevat kaikkien informanttien puheessa kaikkina vuosina. eA- ja OA-yhtymissä ilmenee kuitenkin vaihtelua lyhytvokaalisiin eA- (vaikea) ja OA-variantteihin (taloa) vuosien varrella, mikä laskee ee:n ja OO:n osuutta kokonaistuloksissa. Vaikka informanttikohdaisia eroja on, kokonaistulosten valossa näyttää siltä, että OA-variantilliset muodot olisivat yleistymässä tutkittavien puheessa heidän ikääntyessään. Näin ollen eA-yhtymän assimilointuminen on OA-yhtymää herkempää. Assimilaatiokehitys on vähäistä iA- ja UA-yhtymissä, mutta satunnaisia pitkävokaalisia ii- ja UU-variantteja on havaittavissa erityisesti vuoden 1977 kokonaisaineistossa. Tämän tutkimuksen informanttien puheessa iA assimiloiuu UA-yhtymää herkemmin. Kummankin yhtymän tapauksissa pitkävokaaliset ii- ja UU-tapaukset ovat sen verran satunnaisia, etteivät tällaiset tapaukset viittaa kielenmuutokseen idiolekteissa.

Kaikkien vokaaliyhtymien variaation edustuksissa on yksilöllisiä eroja tutkittavien välillä. Variaatioon ja sen kehitykseen ovat vaikuttaneet monet kielensisäiset tekijät, kuten joidenkin sanojen useus ja sanojen morfologiset rakenteet. Lisäksi kielenulkoisista taustamuuttujista iällä voi arvella olevan vaikutusta yhtymien assimilointumattomuuteen esimerkiksi yleiskielen mukaisten OA-varianttien lisääntyvässä käytössä tutkittavien puheessa.

Tämä sosiolingvistinen reaaliaikatutkimus tuo kolmen aikapisteen tarkastelukulman yksilöiden ja yhteisön puhekielen vaihtelun sekä muutoksen tarkasteluun. Idiolekteittainen tarkastelu osoittaa, että variaatioedustuksissa on kaikilla vuosikymmenillä yksilöllisiä eroja tutkittavien välillä, ja vaikka yhtymien valtasemat ovat selviä kokonaistuloksissa, tutkimuksen kolme idiolektia ovat keskenään melko heterogeenisiä variaation kannalta – eroja ilmenee siinä, miten suoraviivaisena pitkävokaalistumiskehitys näyttäytyy kunkin informantin puhekielessä.

Avainsanat: assimilatio, hämäläismurteet, idiolekti, reaaliaikatutkimus, variaationtutkimus, vokaaliyhtymät

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat	3
1.2 Tutkimustavoite ja tutkimuskysymykset	4
1.3 Tutkimuksen rakenne	5
2 TUTKIMUSAINEISTO	7
2.1 Tampereen puhekielen pitkittäistutkimus	7
2.2 Tutkimuskohteena variaatio kolmessa aikapisteessä.....	8
2.2.1 Kolmen naispuhujan osa-aineisto	9
2.2.2 Aineiston litterointi	10
2.2.3 Aineistoon liittyvät tutkimuseettiset kysymykset	11
3 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSMENETELMÄT	12
3.1 Sociolinguistiikka ja kielen variaatio	12
3.2 Tutkimusmenetelmänä reaaliaikaututkimus	13
3.3 Tutkimuskohteena yksilön puhekieli.....	15
3.4 Vokaaliyhtymät hämäläismurteissa ja levikkisuhteiden merkitys	15
4 JÄLKITAVUJEN A-LOPPUISET VOKAALIYHTYMÄT TUTKITTAVIEN PUHEESSA	18
4.1 Variaation kokonaiskuva aineistossa vuosina 1977, 1997 ja 2019.....	18
4.2 Tainan vokaaliyhtymien edustus	21
4.3 Tiinan vokaaliyhtymien edustus	27
4.4 Tuijan vokaaliyhtymien edustus	29
4.5 Kokoava idiolektivertailu	34
5 PÄÄTÄNTÖ	37
Lähteet	40

1 JOHDANTO

Onko jokin *vaikea* vai *vaikee*? Missä kävit *koulua* tai *kouluu*? Esimerkkien kursivoidut sanat kuvaavat *A*-loppuisten vokaaliyhtymien erilaisia edustumia. Sanojen erilainen morfologinen muoto ei vaikuta lauseen merkitykseen, mutta antaa kiinnostavaa tietoa kielenkäyttäjistä ja tämän identiteetistä. Jo 1940-luvulla dialektologisten tutkimusten valossa on todettu (Kettunen 1940; Rapola 1966), että vokaaliyhtymät varioivat paljon murteissamme, ja aluemurteissa on näin ollen omia kielenpiirteellisiä tyypillistymiään, mitkä erottavat murteet toisistaan. Mantila (2004) kirjoittaa, että puhekielen piirteet rakentavat erilaisia sosiaalisia merkityksiä ja identiteettejä. Sosiolingvististen nykysuomen variaation tutkimusten valossa on todettu, että kielenkäyttäjät sopeuttavat oman kielellisen käyttäytymisensä ympäristöön joko intuitiivisesti tai tiedostaen sen mukaan, mikä sopii kielenkäyttäjän persoonaan ja kuhunkin tilanteeseen. Puhekielen piirteistä voimme tunnistaa, mitkä piirteet ovat neutraaleja ja, mitkä taas erottuvat kielenkäyttäjän puheesta jollakin tavalla korostuneesti (Mantila 2004.) Murteet ovat iso osa identiteettiämme, ja erilaiset puhekielen piirteet ovat leimautuneet erilaisiin puheyhteisöihin. Piirteisiin ja yhteisöihin puolestaan liitetään kulttuurisia merkityksiä. (ks. esim. Mantila 2004; Rouhikoski 2015.) Tämän tutkimuksen kohteena ovat kielenkäyttäjät ovat hämäläismurteisiin kuuluvia syntyperäisiä tamperelaisnaisia, joiden puhekielessä kuuluu *A*-loppuisten vokaaliyhtymien vaihtelua eli variaatiota kappaleen alussa olevien esimerkkien tavoin.

Perehdyn tässä tutkimuksessa kolmen Tampereella 1950-luvulla syntyneen naisen *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaation tutkimiseen. Jälkitavujen *A*-loppuisten vokaaliyhtymien monoftongiutumisen eli assimiloitumisen on kuvattu olevan kiihtyvässä ekspansiovaiheessa (Mantila 2004), ja vaihtelun on huomattu tapahtuvan Tampereen seudun murteissa, kuten laajalti muuallakin, yhtymäpareittain (Mustanoja 2011). Jälkitavujen *A*-loppuisten vokaaliyhtymien assimiloituminen on yleistynyt puhekielisyyden ilmiö, jossa erityisesti *eA*- ja *OA*-yhtymät edustuvat hämäläismurteillekin tyypillisinä pitkävokaalisina *ee*- ja *OO*-muotoina, mutta sen sijaan *iA*- ja *UA*-yhtymien pitkävokaalistumisesta ei tähänastisen tutkimuksen mukaan juurikaan ole havaintoja (Nuolijärvi & Sorjonen 2005; Mustanoja 2011; Salmi 2013). Lisäksi assimiloituneet *ii*- ja *UU*-edustumat on luokiteltu tyypillisesti eteläsuomalaismurteiden puhekieliseksi piirteeksi (Paunonen 1995). Silti on mielekästä ottaa *iA*- ja *UA*-yhtymät mukaan tarkasteluun, sillä yhtymien morfologia ja niiden eri kontekstit tarjoavat mahdollisuuden yhtymien assimiloitumiseen *eA*- ja *OA*-yhtymien tavoin. Lisäksi on myös entuudestaan näyttöä siitä, että *iA*- ja *UA*-yhtymät saavat assimiloituneita muotoja nykytamperelaisten puheessa (ks. esim. Mustanoja 2011: 238; Salmi 2013: 64).

Tutkimuksen painopiste on reaaliaikaisessa tutkimuksessa, sillä variaatiota tutkitaan kolmen saman yksilön kautta kolmessa eri aikapisteessä. Aikapisteet ovat vuodet 1977, 1997 ja 2019. Pysin tuomaan tutkimuksella lisäarvoa hämäläismurteiden *A*-loppuisten vokaaliyhtymien tarkastelemiselle pitkittäistutkimuksen metodien kautta. *A*-loppuisten vokaaliyhtymien edustumia on tutkittu paljon näennäisaikametodein eli yhdessä aikapisteessä useilta sukupolvilta niin opinnäytetöissä (ks. esim. Laasanen 2014; Toiviainen 2019), väitöskirjoissa (ks. esim. Paunonen 1995) kuin eri tutkimusartikkeleissa (ks. esim. Lappalainen 1996), mutta samojen yksilöiden reaaliaikainen puhekielen tutkimus on jäänyt vähemmälle tutkimiselle. Jälkitavujen *A*-loppuisten vokaaliyhtymien reaaliaikatarkastelua ovat tehneet esimerkiksi Kurki (2005), Kunnas (2007) ja Mustanoja (2011) kukin omassa väitöskirjassaan, sekä Salmi (2013) ja Partanen (2020) opinnäytetöissään. Lisäksi Palander (2005) on raportoinut yksittäistä idiolektia koskevan seurantatutkimuksen 30 vuoden ajalta. Reaaliaikaista tutkimusmetodia hyödyntämällä pyrin merkityksellistämään idiolektien yksilöllisiä eroja sekä suhteuttamaan yksilöiden variaatiota laajempaan kuvaan *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaation kehityksessä (ks. Mantila 2004; Nuolijärvi & Sorjonen 2005). Tutkimus sijoittuu sosiolingvistiseen variaation tutkimuksen kenttään, ja se tuo lisää tietoa hämäläismurteiden *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaatiosta pitkittäisseuraututkimuksen näkökulmasta.

Kiinnostuneisuuteni syntyperäisten tamperelaisten ja *A*-loppuisten vokaaliyhtymien tutkimukseen kumpuaa omista tamperelaisista juuristani sekä henkilökohtaisesta motivaatiostani tutkia kielellistä ilmiötä pitkittäistutkimuksen näkökulmasta. Olen kotoisin Tampereelta ja asuessani pääkaupunkiseudulla kuulin useasti kommentteja ”Tampereen murteestani”. Esimerkiksi jotkut sanat taivutusmuotoineen eivät käyneet helsinkiläisille järkeen. Tämän tyyppiset paikallismurteelliset havainnot ovat kiinnostaneet minua omakohtaisten kokemusteni myötä. Muutin Tampereelle takaisin 2010-luvulla, ja yliopisto-opintojeni myötävaikutuksesta tulin entistä tietoisemmaksi omasta puhekielestäni sekä Tampereen aluemurteen puhekielen piirteistä. Huomasin, että puhekieleeni oli tullut helsinkiläisiä puhekielisyyksiä, mutta puheessani kuului myös lounaisten välimurteiden piirteitä – olinhan sielläkin viettänyt muutaman vuoden ala-asteikäisenä. Yksilön ja yhteisön puhekielen tutkimista käsiteltiin dialektologian ja sosiolingvistiikan kursseilla, ja kiinnostuin erityisesti yksittäisten kielenpiirteiden tarkastelemisesta pitkittäistutkimuksen keinoin. Tutkin jo kandidaatin tutkielmassani jälkitavujen vokaaliyhtymien variaatiota samaa korpusta hyödyntäen, mutta sosiolingvistisen trenditutkimuksen (Lappalainen, Mustanoja & O’Dell 2019: 550) metodein. Nyt tässä pro gradu -tutkielmassa kohdistan kiinnostukseni enempi yksilön puhekielen tutkimiseen yhden kielenpiirteen osalta pitkittäistutkimuksen näkökulmasta. Seuraavaksi esittelen tarkemmin tutkimuksen lähtökohdat.

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuksen lähtökohdat ovat variationistisessa sosiolingvistiikassa, ja tarkemmin tutkimuksen painopiste kytkeytyy yksilön puhekielen tutkimukseen pitkittäistutkimuksen näkökulmasta. Kuvaan tarkemmin variationistista pitkittäistutkimusta luvuissa 3.1 ja 3.3. Tarkemmin lähtökohtana ovat alueellisuutta painottavat murretutkimukset, joissa jälkitavujen *A*-loppuisia vokaaliyhtymiä on tutkittu yhtenä vaihtelunalaisena piirteenä yksilöiden puhekielessä. Alueellisuutta painottavissa murretutkimuksissa vokaaliyhtymät on eroteltu kahdeksi eri ryhmäksi, tyypillisesti seuraaviksi yhtymäpareiksi: *eA* ja *OA* sekä *iA* ja *UA*. Tämän ryhmittelyn on havaittu kulkevan yleensä käsikkäin Tampereen seudun murteessa siten, että *eA*- ja *OA*-yhtymäpari edustuvat assimiloituneena esiintymisympäristöissään, eli pari on pitkävokaalisen kehityksen kannalla (*vaikee, taloo*). *iA*- ja *UA*-yhtymäpari puolestaan edustuu yleiskielen mukaisena (*käsiä, taulua*) muotona. (Mustanoja 2011: 242.) Yhtymäparien pitkävokaalistumisessa on todettu esiintyvän keskenään erilaista variaatiota (Mustanoja 2011; [Antila 1982; Rautanen 1999]), mikä puoltaa sitä, että pareja on hedelmällistä tarkastella yhdessä, mutta toisistaan irrallaan.

Tutkimuksen toinen lähtökohta perustuu kolmen aikapisteen pitkittäiskorpukseen, jota hyödyntämällä voin tarkastella jälkitavujen *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaation kehitystä yksilöiden puhekielessä ja peilata analyysin tuloksia yhteisöön. Jälkitavujen *A*-loppuisia vokaaliyhtymiä on tutkittu laajemmin näennäisaikatutkimuksin, ja kolmen aikapisteen reaaliaikatutkimukset ovat harvinaisempia. Kolmen aikapisteen tutkimukset ovat harvinaisia eritoten siksi, että samoja tutkittavia on haasteellista tavoittaa uudelleen. Tampereen puhekielen korpus (TAPU) mahdollistaa kolmen aikapisteen tutkimisen ja antaa siten mahdollisuuden laajempaan tarkasteluun kielenpiirteen variaatiosta pääosin kahden aikapisteen varaan muodostettujen muutosmalliteorioiden avulla (Kuparinen 2021). Muutosteoriaan (Labov 1994; Paunonen 2005; Sankoff 2005) tukeutuminen auttaa kuvaamaan vokaaliyhtymien variaatiota suhteessa laajempaan kuvaan vokaaliyhtymien variaation kehityksessä.

Yksittäisten vokaaliyhtymien variaation tarkasteleminen ja nimenomaan yksilöiden näkökulmaa painottaen tarjoaa uutta mielenkiintoista näkökulmaa paljon tutkitun piirteen vaihtelun analyysiin (vrt. esim. Lappalainen 2004; Kurki 2005; Mustanoja 2011). *UA*- ja *iA*-yhtymät ovat jääneet vähäisemmälle tarkastelulle aiemmissa Tampereen seudun murteisiin liitettävissä tutkimuksissa osittain niiden oletetun assimiloitumattomuuden vuoksi (ks. esim. Mustanoja 2011). On kuitenkin ideaalia ottaa yhtymäpari osaksi tätä tutkimusta, jotta pystyn selvittämään, onko yhtymäparin assimilaatiossa tapahtunut muutosta oletettuun yksilötasolla.

1.2 Tutkimustavoite ja tutkimuskysymykset

A-loppuisten vokaaliyhtymien assimilaatio on kuvattu yhdeksi nopeimmaksi leviäväksi nykypuhesuomen piirteeksi (Mielikäinen 1991: 36–37; Mantila 2004: 326–327; Mustanoja 2011: 245 [Mantila 1997]). Lisäksi Mantila (2004) tuo lukuisiin tutkimuksiin perustuvassa katsauksessaan esiin sitä, että *ii*- ja *UU*-variantit vallitsevat erityisesti naisten puheessa yleiskielisten varianttien, *iA* ja *UA* sijasta. Lappalainen (2004: 25–37) on osoittanut, että myös ikä vaikuttaa kielenulkoisena tekijänä vokaaliyhtymien variaationkehityksessä. Esimerkiksi näihin löydöksiin peilaten on mielenkiintoista selvittää, miten nämä oletukset toteutuvat tämän tutkimuksen naisinformanttien puheessa.

Kuten edellä kävi jo ilmi, tutkimukseni tavoitteena on selvittää *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaatiota kolmen syntyperäisen tamperelaisnaisen puhekielessä kolmen aikapisteen, 1977, 1997 ja 2019, kautta. Vokaaliyhtymien variaation tarkastelu yksilötasolla antaa mahdollisuuden tutkia variaatiota tarkasti yksilöiden näkökulmasta. Yksilötason tarkastelu voi antaa mielenkiintoista ja tarkkaa tietoa yhtymien variaationkehityskulusta kunkin yksilön kautta mutta myös yhteisötasolla, kun tuloksia tarkastelee myös kokonaisaineiston näkökulmasta (ks. erityisesti analyysilukuja 4.1 ja 4.5).

Tutkimuskysymykseni auttavat kuvaamaan variaatiota sekä avaamaan sitä kielensisäisiin tekijöihin nojaten. Lisäksi pyrin selittämään sitä, miten tutkimieni yksilöiden variaation kehitys suhteutuu laajempaan kuvaan *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaation kehityksessä. Kysymykset valikoituivat lopulliseen muotoonsa siksi, että pyrin korostamaan ja merkityksellistämään yksilöiden eroja variaation tarkastelussa. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkälaista variaatiota jälkitavujen *A*-loppuisissa vokaaliyhtymissä ilmenee tutkimuksen kohteena olevien yksilöiden puhekielessä vuosina 1977, 1997 ja 2019?
2. Miten kuva tutkittujen yksilöiden variaation kehityksestä suhteutuu laajempaan kuvaan *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaation kehityksestä?

Olen kiinnostunut kuvaamaan variaation kehitystä enimmäkseen kielensisäisillä syillä, mutta variaatiossa voi kuitenkin olettaa olevan sellaisia yksilöllisiä eroja, jotka yhdistetään erilaisiin sosiaalisiin identiteetteihin ja edustavat kielen ulkoisia vaikutuksia. Kaikilla meillä on oma tapamme käyttää kieltä ja rakennamme (kielellistä) identiteettiämme yksilöllisesti. (Mantila 2004: 329–330.) Rajaan kuitenkin tutkimuskysymykseni käsittelemään vain kielensisäisiä merkityksiä tutkimuksen

rajallisuuden vuoksi. Oletan lähtökohtaisesti reaaliaikaisen tutkimusmetodin (tästä tarkemmin luvussa 3.3) kautta, että yksilön puhekieli varioi ja muuttuu (ks. esim. Mustanoja 2011). Tutkimuskysymykseni pohjautuvat tähän oletukseen, ja niiden kautta pyrin osoittamaan jälkitavujen *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaation edustumista sekä kuvaamaan, miten valitsemieni tutkittavien variaation kehitys suhteutuu laajempaan kuvaan piirteen variaation kehityksessä.

Tutkimukseni analyysistä olen jättänyt pois sellaiset vaihtelemattomat muodot, kuten *iA*- ja *UA*-nominat (*asia*, *saippua*), länsimurteille tyypillisen diftongien avartumisen (*tualla se menee*), verbien pikapuhemuodoiksi kutsutut esiintymät (*em mää tiä*), vakiintuneet sanonnat ja sanaliitot (*kaiken kaikkiaan*) sekä *MA*-infinitiivin, jota kuulee tutkimuksen aineistossa esimerkiksi *kirroo* merkityksessä *kiroama*. Myös epäselvät muodot, joissa on hankala erottaa vokaaliyhtymän päätettä, olen jättänyt pois analyysistä. Seuraavaksi käyn läpi tutkimuksen rakenteen.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tämän pro gradu -tutkielman rakenne on seuraava: tutkimuksen aineistoluku (2) esittelee tarkemmin tutkimuksen kohteena olevat informantit, ja kuvaa, millä tavoin kyseessä on kolmen tamperelaisnaisen puhekielen reaaliaikainen tutkimus. Aineistoluku esittelee, mistä tutkimuksen aineisto on muodostettu ja miksi. Aineistoluvun ensimmäisessä alaluvussa (2.1) käydään läpi Tampereen puhekielen pitkittäistutkimusta, jonka pientä osatutkimusta tämä pro gradu edustaa. Toinen alaluku (2.2) havainnollistaa tutkimuksen metodia reaaliaikatutkimuksen kolmesta aikapisteestä. Tätä seuraavissa alaluvuissa (2.2.1 ja 2.2.2) pureudutaan tutkimuksen naisinformantteihin ja heidän alueelliseen murretaustaansa hieman tarkemmin, sekä kuvataan tutkimusmenetelmän kautta aineistonkeruuprosessia. Aineiston viimeisessä alaluvussa (2.2.3) tuon esiin tutkimuksen eettisiä seikkoja.

Aineistoa seuraavassa pääluvussa (3) keskityn tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja tutkimusmenetelmiin ja avaan enemmän esimerkiksi reaaliaikatutkimuksen metodeja. Teorialuvussa käyn muun muassa läpi tutkimuksen kannalta relevantteja käsitteitä, kuten variaationtutkimusta ja sen analyysia. Tuon myös viittauksien kautta esiin aiempia variaationtutkimuksia ja peilaan niiden tuloksia tähän tutkimukseen siltä osin, minkä koen oleelliseksi vokaaliyhtymien näkökulmasta.

Tutkimuksen analyysiluvussa (4) syvennyn itse tutkimustulosten esittämiseen ja analysoimiseen. Olen jakanut analyysin viiteen alalukuun, jotta analyysin rakenne on selkeä. Alaluvut (4.2–4.4) pyrkivät myös korostamaan tutkittavien yksilöiden roolia tutkimuksen tarkoituksessa; olen kiinnostunut tarkastelemaan kolmen tamperelaisnaisen puhekielessä ilmenevien *A*-loppuisten

vokaaliyhtymien variaatiota kukin idiolekti kerrallaan. Alaluvut 4.1 ja 4.5 kokoavat yhteen tutkimusaineiston tuloksia koko aineiston näkökulmasta pyrkien säilyttämään fokuksen tutkittavassa kielenpiirteessä ja sen variaatiossa.

Analyysin jälkeen tutkimuksen rakenne päättyy viimeiseen päälukuun (5), jossa vastaan tutkimuksen johdannossa (1) esitettiin tutkimuskysymyksiin. Peilaan tutkimustuloksiani myös aiempiin tutkimuksiin ja niiden löydöksiin, jotta pystyn osoittamaan pro gradu -tutkielman vertailukelpoisuuden ja tutkimuksen tarpeellisuuden tutkimuskentällä.

2 TUTKIMUSAINEISTO

2.1 Tampereen puhekielen pitkittäistutkimus

Tutkimuksen aineisto on valittu Tampereen puhekielen pitkittäiskorpuksesta (TAPU), jota on kerätty tähän asti vuosina 1977, 1997 ja 2019 opiskelijavoimin. Olen valinnut tästä pitkittäiskorpuksesta tähän tutkimukseen kolme syntyperäistä tamperelaisnaista, joista kerron tarkemmin luvussa 2.2.1. TAPU on osa Nykysuomalaisen puhekielen murros -tutkimushanketta (NPM), joka käynnistyi vuonna 1976 (Mustanoja 2011: 13 [Paunonen, Mielikäinen & Suojanen 1976]). NPM:n tarkoituksena oli tutkia puhutun suomen kielen saamia muutoksia ja vaikutteita muuttuneessa yhteiskunnassa ja selvittää uuden suomalaisen kielimuodon, nk. yleispuhesuomen, syntymistä. Tutkimukselle oli tarvetta toisen maailman sodan jälkeen, jolloin sodan vaikutukset heijastuivat yhteiskuntaan, ja Suomessa oli käynnissä taloudellis-sosiaalinen ja kulttuurinen murros. Tällä oli edelleen vaikutuksensa puhuttuun kieleen. (Mustanoja 2011: 13.) NPM-hankkeen tuloksia on käsitelty monissa opinnäytetöissä, artikkeleissa ja väitöskirjoissa sekä erillisissä osatutkimusraporteissa (ks. tarkemmin Mustanoja 2011: 13). Oma tutkimukseni edustaa pientä TAPU:n osatutkimusta, joka siis liittyy edellä kuvatulla tavalla myös NPM-tutkimushankkeeseen.

NPM-hankkeessa toteutettiin osatutkimuksia eri kaupungeissa, joista Tampere oli yksi Helsingin, Turun ja Jyväskylän lisäksi. Tampereen haastatteluaineistot on kerätty tähän asti kolmella haastattelukierroksella, joista ensimmäinen toteutettiin vuonna 1977. Seuraavan kerran aineistoa kerättiin vuonna 1997 ja viimeisimpänä vuonna 2019. Vuosien 1977 ja 1997 haastattelut toteutettiin mahdollisuuksien mukaan samoilla puhujilla siltä osin, miten heitä tavoitettiin 1990-luvulla toiselle haastattelukierrokselle. (Mustanoja 2011: 13–15.) Vuonna 2019 aineistoa täydennettiin uudella aineistolla, kun korpukseen tavoitettiin uusia nuoria aikuisia haastateltavaksi. Vuonna 2019 tavoitettiin myös jo näitä kahteen kertaan haastateltuja kolmanteen haastatteluun yhteensä kahdeksan tutkittavan verran. Näistä kolme naisinformanttia toimii tämän tutkimuksen aineistona.

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu siis pienestä otannasta Tampereen yliopistolle kuuluvasta Tampereen puhekielen aineistosta. Rajasin aineistoni kolmeen Tampereella 1950-luvulla syntyneeseen naiseen, jotka kaikki suostuivat puhekielensä tallentamiseen haastattelun muodossa vuosina 1977, 1997 ja 2019. Haastattelut toteutettiin kunakin vuonna suomen kielen opiskelijoiden voimin. Kuvaan aineiston valintaani tarkemmin luvussa 2.2.1. Seuraavaksi valotan tutkimuksen toteutusta kolmen aikapisteen kautta.

2.2 Tutkimuskohteena variaatio kolmessa aikapisteessä

Kolmen aikapisteen aineisto mahdollistaa yksittäisen kielenpiirteen tarkastelemisen reaaliaikaisen tutkimusmetodin keinoin. Palaan reaaliaikaisen tutkimusmetodin piirteisiin tarkemmin luvussa 3.3. Tutkimuksessa tarkastellaan yksittäisen kielenpiirteen variaatiota kolmen taustoiltaan samankaltaisten tutkittavien puhekielessä kolmen aikapisteen intervalleissa (Mustanoja 2011: 57). Kolmen aikapisteen tutkimus antaa laajan aineiston yksilöiden puhekielen tutkimukselle pro gradu - tutkielman pituuden rajoissa ja tarkan analysoimisen yksittäisen kielenpiirteen tarkastelemiselle samojen yksilöiden puhekielessä. Taulukko 1 kuvastaa tutkimuksen aineistonkeruuvuosia ja tutkimuksenkohteena olevien tutkittavien ikää kunakin aineistonkeruuvuonna. Tutkittavien nimet ovat pseudonyymejä, eivätkä ne siten ole naisten oikeita henkilöllisyyksiä. Valotan pseudonyymien tarkoitusta ja valintaa tarkemmin luvussa 2.2.1.

Taulukko 1. Aineistonkeruuvuodet ja tutkittavien ikä.

Vuosi	Taina	Tiina	Tuija
1977	22 v.	19 v.	19 v.
1997	42 v.	39 v.	39 v.
2019	64 v.	61 v.	61 v.

Aikapisteiden välillä tutkittavat ovat kasvaneet, ja ikä onkin tässä tutkimuksessa ainut kielen ulkoinen taustamuuttuja, mihin kiinnitän analyysissäni huomiota. Keskityn muuten analyysissäni kielensisäisiin merkityksiin variaation tarkastelemisessa, mutta ikä on mukana analyysissä sen merkityksen vuoksi. Iän on todettu korreloivan kaikista taustamuuttujista voimakkaimmin kielen kanssa (Lappalainen 2001) sekä vaikuttavan idiolektin kehittymiseen myös kriittisimmän ikävaiheen jälkeen (ks. esim. Palander 2005; Kurki 2005; Mustanoja 2011).

Vuodet 1977, 1997 ja 2019 valikoituivat tutkimukseni aikapisteiksi luonnollisesti, sillä tutkimuskorpus oli jo niiltä osin kerätty, mikä helpotti itsessään tutkimuksen aineistonkeruuta. Pitkittäiskorpuksen hyödyntäminen tässä tutkimuksessa tuntui tärkeältä, sillä pitkittäistutkimuksille on edelleen kysyntää puhesuomen piirteiden tutkimusten kirjossa (Mustanoja 2011; Kuparinen 2021). Kolmen aikapisteen tutkimuksessa toteutuu sosiolingvistisen pitkittäistutkimuksen lähtökohta, jossa yksilön puhekieltä tarkastellaan pitkältä ajanjaksolta ja jossa oletuksena on kielen variaatio (Mustanoja 2011; Kuparinen ym. 2019; Kuparinen 2021). Lisäksi kolmen vuoden haastatteluintervallit (1977, 1997 ja 2019) antavat mahdollisuuden nojata analyysissä William

Labovin (1994) kehittämään muutosmallijaotteluun puhujayhteisön ja yksilöiden välillä, kun etsin vastausta toiseen tutkimuskysymykseeni. Avaan muutosmalleja tarkemmin luvussa 3.1. Muutosmallien läpikäyminen on olennainen osa tutkimustani, sillä pyrin analyysissa kuvamaan sitä, miten kuva yksilöiden variaation kehityksestä suhteutuu laajempaan kuvaan *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaation kehityksestä. Kuparinen (2021) ja Mustanoja (2011) toteavat, että idiolektin muutos voi poiketa kieliyhteisön muutoksen suunnasta, tai ne voivat olla samansuuntaisia. Kielenmuutoksen ja variaation kuvaaminen on osa tutkimustani, sillä tarkastelen yksilöiden variaatiota suhteessa siihen yhteisöön, jossa he elävät. Kolmen aikapisteen tutkimus mahdollistaa kaikkien muutosmallien huomioinnin aikajanan kautta (Kurki 2013). Seuraavaksi esittelen tämän tutkimuksen aineiston.

2.2.1 Kolmen naispuhujan osa-aineisto

Aineistoni kaikki kolme puhujaa ovat syntyneet Tampereella ja viettäneet suurimman osan elämästään Tampereella tai sen lähikunnissa. Koska he kaikki olivat alun perin mukana NPM-hankkeen ensimmäisellä aineistonkeruukierroksella Tampereen puhekielen aineiston osalta, edustavat naiset NPM-hankkeen osa-aineistoa tässä tutkimuksessa. Kokonaisuudessaan tähän tutkimukseen rajaamaani tutkimusaineistoa on yhteensä 549 minuutin verran. Taulukko 2 kuvaa tutkimuksen haastatteluaineiston keston minuutteina.

Taulukko 2. Kolmen naispuhujan tutkimusaineisto.

Nimi ja syntymävuosi	Aineistonkeruuvuosi	Haastattelun kesto
Taina (1955)	1977	61 min
	1997	63 min
	2019	62 min
Tiina (1958)	1977	63 min
	1997	63 min
	2019	60 min
Tuija (1958)	1977	55 min
	1997	63 min
	2019	67 min

yht.	kaikki vuodet	549 min
------	---------------	---------

Yksilönsuojaa kunnioittaen käytän tutkittavista samoja pseudonyymejä, mitä Mustanoja (2011) käyttää tutkimuksessaan kyseisillä tutkittavilla. Kolme syntyperäistä tamperelaisnaista valikoitui tutkimukseeni heidän sopivan taustansa vuoksi. Tampereella syntyminen 1950-luvulla sekä siellä asuminen ja osallistuminen aineistonkeruun haastatteluihin kaikkina mahdollisina vuosina ovat ensisijaisia syitä sille, miksi juuri nämä informantit ovat tässä tutkimuksessa tarkastelunkohteena. Naiset ovat ainoita, jotka ovat osallistuneet TAPU-hankkeeseen kaikkina kolmena haastatteluvuotena ja omaavat kukin erilaisen elämäntarinan. Elämäntarinalla ei ole ensijaisesti merkitystä tässä tutkimuksessa, vaan tutkimuksen analyysissä keskitytään vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja pitäydytään kielensisäisissä selitystekijöissä. Näin ikään tutkittavien haastatteluissa esiin nousseita elämän tapahtumia tai niiden mahdollisista vaikutuksista kielenkäytössä ei kommentoida tässä tutkimuksessa eritoten tutkimuksen rajallisuuden vuoksi.

Kaikki kolme tutkittavaa (informanttia) luokitellaan puhekieleltään hämäläismurteiden puhujiksi (Rapola 1990: 106–107 & 116–123). Tutkimusaineiston rajaaminen tietyin ehdoin toteuttaa Tampereen puhekielen pitkäaikaishankkeen lähtökohtaisia kriteerejä, jossa murrejakauman toteutuminen on osa puhekielen tutkimusta (Mustanoja 2011: 13–16; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 12).

2.2.2 Aineiston litterointi

Vuosien 1977 ja 1997 haastattelunauhoitteet on litteroitu kokonaisuudessaan toisen tutkimuksen (Mustanoja 2011) edistämisen yhteydessä. Olen hyödyntänyt vuosien 1977 ja 1997 haastatteluista aiemmin tehtyjä valmiita litteraatteja, mutta vuoden 2019 haastatteluaineiston olen litteroinut alusta loppuun Praat-ohjelmalla. Tämän tuoreimman aikapisteen kohdalla olen menetellyt niin, että olen kuunnellut nauhoitteiden sisältöä samalla, kun olen saattanut nauhoitteen puhetta tekstimuotoon vokaaliyhtymien ja niiden esiintymäympäristöjen osalta.

Litteroidessani käytin apunani Praat-ohjelmaa, joka mahdollisti haastatteluäänitteen ääniaaltojen visuaalisen havaitsemisen samalla, kun kirjoitin puhetta tekstimuotoon ohjelmassa. Praat-ohjelma mahdollistaa erittäin pitkien äänitiedostojen avaamisen ja niiden analysoinnin samassa näkymässä, missä äänitiedosto ilmentyy fonologiseksi äänitaajuuksiksi ja -aalloiksi. Puheen niin sanottu näkeminen auttoi minua ennakoimaan informantin puhetta esimerkiksi konsonanttien ja vokaalien erottamisessa ja siten niiden saattamisessa tekstimuotoon.

Työskennellessäni Praatilla avasin jokaisen digitaalisen haastatteluäänitteen LongSound-tyyppisenä tiedostona ääniobjektiksi Praatin tarkastelunäkymään. Kun olin avannut äänitteen ääniobjektiksi, loin sen rinnalle TextGrid-objektin, mikä edusti tulevaa tekstitiedostoa. Jotta pystyin kuuntelemaan haastatteluäänitettä ja luomaan siitä litteraattia samanaikaisesti, avasin ääniobjektin (LongSound) ja tekstiobjektin (TextGrid) samaan TextGrid-editor-näkymään. Näkymässä äänitiedosto näkyy yläosassa äänen aaltomuodon äänisignaalina ja näkymän alaosassa on tilaa litteraatille eli kirjoittamalleni tekstile. Litteraatit näkyvät Praatissa muutaman sanan jaksoina riippuen siitä, miten paljon olen nähnyt tarpeelliseksi litteroida äänitettä vokaaliyhtymäedustumien ympäriltä. Tässä tutkimuksessa on ollut ensisijaisen tärkeää litteroida vain vokaaliyhtymien edustumat ja niiden esiintymäympäristöt, joten siksi vuoden 2019 haastatteluja ei ole litteroitu kokonaisuudessaan alusta loppuun.

2.2.3 Aineistoon liittyvät tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimuksessa noudatetaan ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita (TENK 2023). Tässä pro gradu -tutkielmassa on huolehdittu tutkittavien yksityisyydensuojasta, eivätkä tutkittavat esiinny tutkimuksessa omalla nimellään. Aineistoesimerkeissä esiin tulevia ihmisten erisnimiä ei myöskään käytetä sellaisenaan, vaan niistäkin käytetään keksittyjä pseudonyymiminimiteksiä. Tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista, ja tutkittavilla on ollut mahdollisuus kieltäytyä haastatteluun osallistumisesta. Informantit ovat allekirjoittaneet lomakkeen, jossa he osoittavat ymmärryksensä siitä, mihin tarkoitukseen aineistoa aiotaan käyttää ja, kuka aineistoa säilyttää. Tutkittaville on ennalta annettu riittävästi tietoa siitä, mitä varten haastatteluja on ollut tarkoitus tehdä, miten henkilötietoja käsitellään sekä, miten tutkimuksen tai haastattelun toteutus käytännössä tapahtuu.

3 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSMENETELMÄT

3.1 Sosiolingvistiikka ja kielen variaatio

Sosiolingvistiikan periaatteena on tarkastella kielen suhdetta sosiaaliseen ympäristöön, etsiä syitä kielelliselle vaihtelulle sekä tutkia meneillään olevaa muutosta (Nuolijärvi & Lappalainen 2020; Kuparinen 2021: 32). Idiolektin puhekielessä tapahtuvat muutokset voivat poiketa kieliyhteisön muutoksen suunnasta tai olla samansuuntaisia (Kuparinen 2021: 33; Mustanoja 2011: 58). Kielellinen vaihtelu on kielen käytölle ominaista, mutta kaikenlainen variaatio ei aina johda kielen muutokseen. Sosiolingvistiikassa tutkitaan myös sitä, millainen vaihtelu on pysyvää, millaiset muodot elävät rinnakkain yksilön tai yhteisön puheessa sekä sitä, miksi jokin variantti jää pois. (Nuolijärvi & Lappalainen 2020.) Tässä pro gradu -tutkielmassa keskitytään tarkastelemaan, minkälaisia variantteja jälkitaavujen *A*-loppuisissa vokaaliyhtymissä edustuu sekä, miten variantit vaihtelevat elämän varrella tutkittavien puhekielessä.

Variaatio ja kielenmuutos ovat olennainen osa sosiolingvististä tutkimuskehystä. Variaatio voi ilmetä kielessä vallalla olevana trendinä määrittämättömän ajanjakson ajan johtamatta kuitenkaan lopulliseen kielenmuutokseen. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 133.) Variaatioissa on siis aina muutoksen mahdollisuus, mutta vaihtelu on jatkuvasti luonnollinen osa puhuttua kieltä (Mustanoja 2011: 68).

Variaationtutkimuksessa hyödynnetään teoreettisia malleja, joista yksi on William Labovin (1994) kehittämä muutosmallijaottelu. Muutosmallien avulla selitetään yksilön ja puhujayhteisön välistä suhdetta kielenmuutoksen näkökulmasta. Niin kuin edellä on kuvattu, yksilön puhekielen muutos voi erota yhteisön muutoksen suunnasta, tai olla samassa suunnassa.

Labovin neljään muutosmalliin kuuluvat taulukossa 3 esitetyt vaihtoehdot (Kuparinen 2021). Sankoff (2005) on täydentänyt Labovin nelikenttää reaaliaikatuutkimuksen myötä elinikäisellä muutoksella sekä vielä myöhemmin vetäytyvällä muutoksella yhdessä Wagnerin (2011) kanssa. Muutosmallijaottelua hyödynnetään myös tässä tutkimuksessa, sillä se toimii työkalunani kielen muutoksen diakronisessa tarkastelussa. Esitän analyysissa ja päätelmissä *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaation kehitystä tutkittavien puheessa tähän muutosmalliin tukeutuen. Avaan analyysissa (luku 4), minkälaista muutosta tutkittavien puheessa on havaittavissa.

Taulukko 3. Muutosmallit yksilön ja yhteisön kielessä mukaillen Labov (1994) ja Sankoff (2005).

	Yksilö	Yhteisö
1. Vakaus	vakaa	vakaa
2. Ikäsidonnainen muutos	muuttuva	vakaa
3. Sukupolvittainen muutos	vakaa	(asteittain) muuttuva
4. Yhteisöllinen muutos	muuttuva	muuttuva
5. Elinikäinen muutos	muuttuva	(asteittain) muuttuva
6. Vetäytyvä muutos	muuttuva	muuttuva

Ikäsidonnaisessa muutoksessa yksilön kieli muuttuu tietyssä iässä hetkellisesti, mutta vaiheen hälvennyttyä siinä vallinneet piirteet väistyvät. Tällainen hetkellinen muutos ei vaikuta yhteisöön asti, joten kieli pysyy vakaana. (Kurki 2013: 209; Mustanoja 2011: 58.) Sukupolvittaisessa muutoksessa eri sukupolvien kieli eroaa toisistaan ja yksilöiden kieli pysyy muuttumattomana. Ajan kuluessa koko yhteisön kieli muuttuu. Ikäsidonnainen muutos ja sukupolvittainen muutos antavat samaa kuvaa, jos niitä tarkastellaan yhdestä hetkestä käsin. Tällöin voidaan todeta, että jokin sukupolvi eroaa muista sukupolvista. Kielen elinikäinen muutos pohjautuu sukupolvittaiseen muutokseen, mutta niin, että yksilön puhekieli muuttuu yhteisössä tapahtuvan sukupolvittaisen muutoksen suuntaisesti. (Sankoff 2005; Kurki 2013.) Vetäytyvän muutoksen mallissa vanhemmat sukupolvet vetäytyvät meneillään olevasta muutoksesta (Wagner & Sankoff 2011).

Tutkimukseni edustaa reaaliaikaista paneelitutkimusta, jossa ei ole tapana erotella iän myötä tapahtuvaa muutosta ja yhteisöllistä muutosta toisistaan, vaan niitä tarkastellaan yhdessä. Paneelitutkimus mahdollistaa idiolektien yksityiskohtaisen tarkastelemisen ja tulosten vertaamisen toisiinsa pitkältä ajanjaksolta. (Mustanoja 2011.) Awaan paneelitutkimuksen käsitettä tarkemmin seuraavassa luvussa. Tässä tutkimuksessa painottuu yksilöiden kielen variaatio ja kielen muuttuminen ajan kuluessa yhtä kielenpiirrettä tarkastelemalla. Pyrin tutkimuksessa kuvaamaan kunkin tutkittavan yksilön *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaatiota suhteessa toisiin tutkimukseni tutkittaviin.

3.2 Tutkimusmenetelmänä reaaliaikatutkimus

Kuten edellä oli jo esillä, vokaaliyhtymiä on tutkittu aluemurteissa laajalti näennäisaikatutkimusten valossa. Näennäisaikatutkimuksissa ajatellaan, että puhujan yksilömurte vakiintuu aikuisikäen tultaessa ja se säilyy ennallaan loppuelämän ajan. Näennäisaikamallissa tarkastellaan samaan aikaan

kerättyä aineistoa eri ikäisiltä puhujilta. Metodiin kuuluu ajatus, että eri ikäryhmien erot heijastelevat kieliyhteisössä meneillään olevaa muutosta ja, että vanhempien sukupolvien idiolektit edustavat sitä tilannetta, joka oli esillä näiden sukupolvien nuoruudessa. (Mustanoja 2011: 57; Lappalainen, Mustanoja & O'Dell 2019: 550–551.)

Reaaliaikaiset pitkittäisseuruututkimukset ovat näennäisaikatutkimuksia harvinaisempia niiden haastavan aineistonkeruutavan ja toteutuksen vuoksi – on esimerkiksi haasteellista tavoittaa samaa tutkittavaa vuosien päästä. Reaaliaikametodia hyödyntävä tutkimus pystyy paremmin vertaamaan eri aikana kerättyjä samankaltaisia aineistoja toisiinsa, ja kielenmuutoksen kehitystä pystytään kuvaamaan pitkältä aikaväliltä (ks. myös Kuparinen 2021: 27). Reaaliaikametodin avulla voidaan saada tietoa esimerkiksi tilapäisistä tai lyhyellä aikavälillä tapahtuvista yksilöllisistä muutoksista (Palander 2005: 19). Reaaliaikatutkimukseen kuuluu siis ajatus siitä, että kielenmuutosta ja kielellistä variaatiota eli vaihtelua tutkitaan kahden tai useamman eri aikana kerätyn mutta taustoiltaan samanlaisia aineistoja toisiinsa vertaamalla (Mustanoja 2011: 57; Laasanen 2021). Reaaliaikatutkimuksen tavoitteena on ilmentää, mitä tarkastelunkohteena olevassa kieliyhteisössä, ja toisaalta sen yksilöissä, jos tutkimuksen lähtökohta on yksilöitä erittelevä ja tarkasteleva, on tapahtunut kahden tai useamman ajankohdan välillä (Lappalainen, Mustanoja & O'Dell 2019: 550). Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan siis kolmen Tampereella syntyneen naispuhujan idiolekteja *A*-loppuisten vokaaliyhtymien osalta kolmelta ajankohdalta: 1977, 1997 ja 2019.

Sosiolingvistinen variaationanalyysi kuuluu reaaliaikatutkimuksen metodologisiin menetelmiin (Nuolijärvi & Lappalainen 2020: 876; Mustanoja 2011: 54–56; Kuparinen 2021: 24–25). Variaationtutkimus tarkastelee paikallisten murrevarianttien vaihtelua, ja tutkimuksella pyritään selittämään kielenulkoisia ja -sisäisiä mekanismeja kielelliselle vaihtelulle ja muutokselle (Mustanoja 2011: 55–56). Tässä reaaliaikatutkimuksessa tutkimusaineisto sisältää samat kielenpuhujat kolmelta eri aineistonkeruukierrokselta, joten tutkimus edustaa sosiolingvististä paneelitutkimusta. Paneelitutkimuksessa aineisto kerätään samoilta puhujilta esimerkiksi kymmenen tai kahdenkymmenen vuoden välein. (Mustanoja 2011: 57; Kuparinen 2021: 28.) Reaaliaikatutkimuksen tavoitteena on ilmentää, mitä tarkastelunkohteena olevassa kieliyhteisössä tai yksilöissä.

Tutkimuksen variaationanalyysi muodostuu määrällisestä analyysistä, sillä vokaaliyhtymien variaatiota havainnollistetaan numeerisilla taulukoilla ja prosenttimäärillä. Jotta *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaatiota voi tarkastella eritoten yksilön näkökulmasta, tutkimuksen analyysissä keskitytään idiolektitason tarkasteluun kunkin kolmen naispuhujan kautta erikseen. Tätä yksilötason laadullista analyysia syventää esiintymien muotoryhmittäinen analyysi, mikä pyrkii selittämään kielensisäisin syin vokaaliyhtymien variaatiota. Reaaliaikainen tutkimusmetodi mahdollistaa

yksilöllisen variaation ajallisen vaihtelun ja muutoksen tarkastelun, kun vokaaliyhtymien variaationedustusta tarkastellaan tässä tutkimuksessa kolmen aikapisteen kautta.

3.3 Tutkimuskohteena yksilön puhekieli

Yksilön puhekielen eli idiolektin tutkimus keskittyy tarkastelemaan puhuttua kieltä idiolektitasolla. Kun puhekieltä tarkastelee yksilötasolla, yksilöiden väliset erot ja toisaalta samankaltaisuudet tulevat paremmin esille. (Kuparinen 2021: 27.) Tämän tutkimuksen tavoitteena on erityisesti ilmentää kolmen naispuhujan kieltä *A*-loppuisten vokaaliyhtymien osalta ja havainnollistaa vokaaliyhtymien variaatiota kolmen aikapisteen, 1977, 1997 ja 2019 kautta.

Yksilön puhekieli on jonkun ihmisen yksilöllinen tapa puhua ja käyttää kieltä. Tätä puhuttua kieltä voidaan tutkia niin morfologisesta kuin fonologisesta näkökulmasta, ja tarkastelua voidaan esimerkiksi rajata yksittäiseen äänne- tai muotopiirteeseen. (Mustanoja 2011: 73–75.) Tässä pro gradu -tutkielmassa idiolektin tutkiminen on rajattu yhden kielenpiirteen, *A*-loppuisten vokaaliyhtymien, variaation tarkasteluun. Yksilön puhekieltä ja yksilömurretta ovat tutkineet Suomessa aiemmin esimerkiksi Palander (2005), Kunnas (2007), Mustanoja (2011) sekä Lappalainen, Mustanoja ja O’Dell (2019).

Tämän tutkimuksen aineiston puhujat käyttävät kieltä kukin omalla yksilöllisellä tavallaan. Taina, Tiina ja Tuija kuuluvat samaan kieliyhteisöön taustansa vuoksi ja ovat oman aikansa esimerkkejä vallalla olevista kielen muutoksista. Naiset kuuluvat perihämäläismurteiden edustajiin, sillä he ovat kaikki syntyneet Tampereella ja viettäneet elämästään suurimman osan Tampereella ja sen lähiseuduilla. Reaaliaikaturkimukset ovat osoittaneet, että idiolektit pysyvät harvoin ennallaan ja ne voivat muuttua läpi ihmisen elämän. On yleistä, että idiolektit muuttuvat eri tavalla; toisten puhekieli murteellistuu, toisten yleiskielistyy. Yhteisötason tarkastelussa yksittäisten idiolektien muutokset voivat kompensoida toisiaan. (Lappalainen, Mustanoja & O’Dell 2019.) Se, minkälaista variaatiota Tainan, Tiinan ja Tuijan idiolekteissa havaitaan vokaaliyhtymissä, kuvastaa kunkin naisen yksilöllistä edustusta vokaaliyhtymien variaatiossa ja niiden pitkävokaalistumiskehityksessä.

3.4 Vokaaliyhtymät hämäläismurteissa ja levikkisuhteiden merkitys

Pro gradu -tutkielman laajuuden puitteissa olen rajannut tutkimuskysymykseni käsittelemään vokaaliyhtymien variaatiota ja niiden pitkävokaalistumiskehitystä kolmen tamperelaisnaisen puheessa. Hämäläismurteet ovat olleet tutkimuskohteena jo ennen NPM-hankkeen käynnistymistä 1970-luvulla (Rapola 1990 [1947]: 116–124; Kettunen 1930). Aineistonkeruumenetelmänä on

käytetty sosiolingvistiikalle tyypillistä haastattelua, ja hämäläismurteita on tarkasteltu eritoten fonologisesta ja morfologisesta näkökulmasta (Mustanoja 2011). Rapola (1990 [1947]: 118–124) kuvaa vokaaliyhtymien edustumista Tampereen seudun murteissa niin, että *eA*-yhtymä edustuu pitkävokaalisena *ee*:nä (*vaikee*, *korkee*) ja *OA OO*:na (*peltoo*, *taloo*). Tätä perustelee myös 2010-luvun sosiolingvistiset reaaliaikatutkimukset; hämäläismurteissa jälkitavujen *A*-loppuiset vokaaliyhtymät edustuvat yleisimmin assimiloituneina *ee*- ja *OO*-variantteina (*vaikee*, *taloo*) ja *iA*- ja *UA*-yhtymissä variaatio on ollut olematonta tai hyvin satunnaista (ks. esim. Mustanoja 2011). Salmi (2013) tuo esiin reaaliaikaisessa pro gradu -trenditutkielmassaan, että *UA*- ja *iA*-yhtymissä on tapahtunut pitkävokaalistumiskehitystä vuosien 1991 ja 2011 aineistojen välillä. Salmi (2013) havaitsee, että vuoden 2011-aineistossa *ii*- ja *UU*-variantit ovat vallalla tamperelaisnuorten kielessä, kun vuoden 1991-aineiston tamperelaisnuorten puheessa kuuluvat yleiskieliset *iA*- ja *UA*-variantit.

Palander (2005) on havainnut reaaliaikaisessa idiolektitutkimuksessaan, että itämurteiden alueelle lukeutuvalla Savonlinnan seudun murteiden edustajalla murrevarianttien painopisteet muuttuvat: *ii*-variantti väistyy *ee*-variantin tieltä (*korkii* > *korkee*) henkilön ikääntyessä 25-vuotiaasta ylöspäin ja *OO*-variantti (*peltoo*) on lisääntynyt henkilön kielessä jo alakouluiästä lähtien, eikä tälle itämurteiden puhujalle ole enää tyypillistä käyttää itämurteille vanhastaan tyypillistä *UU*-yhtymää (esim. *maituu* merkityksessä maitoa).

Partanen (2020) tuo esiin näennäis- ja reaaliaikaista tarkastelua yhdistävässä pro gradu -tutkielmassaan, että *eA*-yhtymän assimiloituminen (*vaikea* > *vaikee*) on yleisempää 2000-luvulla syntyneiden pudasjärveläisten nuorten kielessä, ja paikallismurteinen *iA*-variantin edustus (*vaikia*) jää vähäisemmäksi. Partanen (2020) toteaa, että vokaaliyhtymien variaatio noudattaa monilla muilla alueilla todettua kaavaa; *eA*-yhtymän jälkeen seuraavaksi eniten assimiloituu *OA*-yhtymä, sitten *iA* ja viimeisenä *UA* (Paunonen [1982] 1995: 110–111). Partanen (2020) toteaa, että suomen murteissa yleistynyt vokaaliyhtymän assimiloituminen (tai monoftongiutumisen) etenee pudasjärveläisten nuorten puheessa aiemmin todetun lingvistisen rakenteen mukaan, vaikkakin hitaasti. Muun muassa Mantila (1997 ja 2004) ja Rouhikoski (2015) ovat todenneet, että vanhastaan suomen kielen vokaaliyhtymät assimiloituvat alueellisesti vaihdellen itä- ja länsimurteissa, ja tämä ilmenee erityisesti nuorilla naisilla ja eritoten *eA*- ja *OA*-yhtymissä. Sen sijaan *UA*- ja *iA*-yhtymien assimiloituminen ja pitkävokaalistumiskehitys on levinnyt suomen murteissa heikommin (Rouhikoski 2015: 133–134). Paunosen (1995 [1982]) tutkimushankkeessa esiin tullutta variaatiokuvaa yhtymien assimiloitumisherkkydestä puoltavat muun muassa Nuolijärvi ja Sorjonen (2005), Mustanoja (2011) sekä Rouhikoski (2015).

Alueellisuutta painottavissa murretutkimuksissa vokaaliyhtymät on vaihtelunsa perusteella eroteltu kahdeksi eri ryhmäksi, tyypillisesti näin yhtymäpareittain: *eA* ja *OA* sekä *iA* ja *UA*. Tämän ryhmittelyn on havaittu kulkevan linjassa myös Tampereen seudun murteessa; *eA*- ja *OA*-yhtymäpari edustuu assimiloituneena esiintymisympäristöissään, eli molemmat yhtymät ovat pääosin pitkävokaalisen kehityksen kannalla (*kauhee, taloo*), ja *iA*- ja *UA*-yhtymät edustuvat puolestaan murteen ja samalla yleiskielen mukaisena muuttumattomana (*tätiä, taulua*) muotona. (Mustanoja 2011: 242.) Kussakin vokaaliyhtymässä on havaittu vaihtelua (Mustanoja 2011; [Antila 1982; Rautanen 1999]), joten on kiinnostavaa nähdä, missä määrin edellä kuvattu hierarkia toteutuu tässä tutkittujen kolmen yksilön kielessä eri aikapisteissä.

A-loppuisia vokaaliyhtymiä on tutkittu sosiolingvistisissä variaationtutkimuksissa laajalti usean vuosikymmenen ajan NPM-hankkeesta (1976) lähtien. Puhekielisiksikin nimetyt yhtymien pitkävokaaliset muodot (*vaikee, taloo, käsii*) ovat levinneet pääkaupunkiseudulta alkuaan muuttoliikenteen seurauksena alueellisesti vaihdellen koko Suomeen. Piirteiden assimilaatiokehitystä on seurattu laajalti eri paikkakunnilla ja verrattu kehitystä vanhastaan todettuihin levikkiedustuksiin. (Kettunen 1940; Paunonen 1995; Mustanoja 2011; Kuparinen 2021.)

Yksittäisten vokaaliyhtymien tarkastelu yksilöiden näkökulmaa painottaen antaa mahdollisuuden peilata tämän tutkimuksen variaationanalyysia aiempiin tutkimuslöydöksiin. Erityisesti havainnot (ks. esim. Rapola 1990) siitä, että vanhastaan perihämäläisessä murteessa *iA* ja *UA* eivät edustu pitkävokaalisina Tampereen seudun murteissa antaa mielenkiintoisen tarkastelukulman tälle sosiolingvistiselle tutkimukselle.

4 JÄLKITAVUJEN A-LOPPUISET VOKAALIYHTYMÄT TUTKITTAVIEN PUHEESSA

Tämä luku on tutkimuksen empiirinen osio. Aluksi esittelen vokaaliyhtymien variaation kokonaiskuvaa kolmessa aikapisteessä, minkä jälkeen syvennyn tarkastelemaan variaatiota kunkin idiolektin kohdalla yksityiskohtaisemmin. Kussakin alaluvussa esitän numeeriset taulukot, jotka havainnollistavat vokaaliyhtymien variaatiota määrällisesti ja prosentuaalisesti kunakin aineistonkeruuvuonna. Määrällisen analyysin lisäksi laadullinen analyysi täydentää määrällisiä havaintoja esimerkiksi esiintymien muotoryhmä- ja sanastotasolla. Pyrin laadullisen analyysin kautta tarkastelemaan ja selittämään variaatiota kielensisäisiin syihin keskittyen. Sanojen muotoryhmittäinen jaottelu on yksi tapa tuoda esiin vokaaliyhtymien variaatiota ja selittää sitä kielensisäisillä syillä.

Aineistoesimerkkejä olen poiminut lukuihin 4.2–4.4 analyysini tueksi, ja luvussa 4.1 käytän muutamia havainnollistavia aineistoesimerkkejä, jotka olen sijoittanut sulkein leipätekstin yhteyteen. Aloitan analyysin esittelemällä variaation kokonaiskuvan kaikkien haastatteluvuosien kautta.

4.1 Variaation kokonaiskuva aineistossa vuosina 1977, 1997 ja 2019

Taulukko 4 kuvastaa kokoavasti vokaaliyhtymien edustumien määrää ja variaatiota kaikkina aineistonkeruuvuosina. Yhteislaskelmien perusteella näyttää siltä, että vokaaliyhtymien variaatio painottuu *eA*- ja *OA*-yhtymiin ja *iA*- ja *UA*-yhtymissä on havaittavissa, jos lainkaan, hyvin satunnaista variaatiota. Tulos ei ole yllätyksellinen, sillä se on aiemmin todettujen havaintojen kaltainen (ks. esim. Mustanoja 2011).

Vokaaliyhtymien *eA* ja *OA* pitkävokaaliset muodot *ee* (*maalaisjärkee*) ja *OO* (*sanoo*) hallitsevat aineistossa, vaikka kunakin vuonna on havaittavissa myös variaatiota lyhytvokaalisten *eA*- ja *OA*-varianttien (*oikeastaan* ja *kertoa*) esiintymissä. *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymien osalta variaatio näyttää lähes muuttumattomalta – aineiston esiintymissä vallitsee kaikkina vuosina lyhytvokaaliset *iA*- ja *UA*-variantit (*yhtäkkiä* ja *puhua*) vuoden 1977 pitkävokaalisista *ii* (*tuntii*) ja *UU* (*asuu*) satunnaistapauksista huolimatta.

Taulukko 4. Kokoava taulukko vokaaliyhtymien edustumista aineistonkeruuvuosina. Varianttien prosentuaaliset arvot on pyöristetty tasalukuihin vuosikohtaisesti sekä kokoavasti.

	1977	1997	2019		
<i>eA</i>	3 (1 %)	23 (12 %)	14 (10 %)	yhteensä	40 (7 %)
<i>ee</i>	220 (99 %)	166 (88 %)	122 (90 %)		508 (93 %)
<i>OA</i>	4 (4 %)	9 (11 %)	28 (37 %)	yhteensä	41 (16 %)
<i>OO</i>	97 (96 %)	75 (89 %)	47 (63 %)		219 (84 %)
<i>iA</i>	388 (95 %)	423 (99 %)	255 (99 %)	yhteensä	1066 (98 %)
<i>ii</i>	20 (5 %)	0 (0 %)	1 (1 %)		21 (2 %)
<i>UA</i>	59 (97 %)	116 (100 %)	72 (100 %)	yhteensä	247 (99 %)
<i>UU</i>	2 (3 %)	0 (0 %)	0 (0 %)		2 (1 %)

Taulukosta 4 käy ilmi, että pitkävokaalinen *ee* hallitsee tutkittavien puheessa kaikkina vuosina, ja täten ilmentää *eA*-yhtymän pitkävokaalistumista. Kuitenkin kokonaiskuvaa tarkastellessa assimiloituneen *ee*:n lisäksi vuosien välillä ilmenee myös variaatiota, eikä pitkävokaalistuminen ole *eA*-yhtymässä niin suoraviivaista. Yleiskielinen *eA*-variantti edustuu kokonaisaineistossa 7 %, ja runsaimmillaan sen käyttö on vuoden 1997 aineistossa (12 %). *eA*-variantin käyttö runsastuu siis hetkellisesti vuonna 1997, mutta sen käyttö laskee vuoteen 2019 tultaessa muutamalla prosentilla. *ee*-variantin kohdalla sen prosentuaalista määrää tarkastellessa huomaa, että sen käyttö on hieman laskussa vuonna 1997 ja 2019, mutta tämä voi selittyä sanojen vähäisemmällä frekvenssillä ylipäätään. *ee*-variantti hallitsee tutkittavien puheessa kokonaisaineistossa 93 %.

Pitkävokaalistumiskehityksen näkökulmasta näyttää siltä, että *ee* ja *OO* pitävät pintansa tutkittavien puheessa jo ensimmäisestä haastatteluvuodesta lähtien. *ii* ja *UU* esiintyvät vain aineiston ensimmäisellä vuosikymmenellä hieman runsaammin, mutta katoavat sitten miltei kokonaan aineistosta 2010-luvulle tultaessa. Yhtymien *iA* ja *UA* kohdalla pitkävokaalistumiskehitys ei näytä tapahtuvan muuta kuin yksittäisissä tapauksissa (ks. taulukkoa 4). Tämä viittaa pikemminkin

satunnaiseen variaatioon kuin pitkävokaalistumiseen muutoksena. Pitkävokaalistumiskehityksen näkökulmasta on sen sijaan mielenkiintoista huomata, että pitkävokaalisen *OO*-variantin sijaan *OA* näyttää kasvattavan edustustaan 2019 vuoteen tultaessa.

Assimiloitunut *ee* on perihämäläisen murre-edustuksen mukainen (Rapola 1990: 118–124; Mustanoja 2011: 35). *eA*-variantin osuus on hyvin marginaalinen jokaisena vuonna eikä merkittävää kielenmuutosta ole havaittavissa 40 vuoden aikana. Kuitenkin on huomattava, että *eA*-variantin osuus on suurinta vuonna 1997 ja vähäisintä vuonna 1977.

Aiempiin tutkimuksiin peilaten (ks. esim. Mustanoja 2011) *OO*-variantti edustuu myös tässä tutkimuksessa hallitsevampana yleiskieliseen *OA*-varianttiin verrattuna. Yleiskielisen *OA*:n edustus kuitenkin kasvaa 2019 vuoteen tultaessa. Vuonna 1977 *OA*-yhtymässä on havaittavissa muutaman tapauksen verran (4 %) variaatiota, mutta vuonna 2019 yleiskielistynyt *OA*-variantti edustuu tutkittavilla 37 % ja *OO*-variantti 63 %. Näyttäisi siltä, että *OA*-yhtymässä ilmenee aineiston perusteella yleiskielistyvää piirrettä pitkävokaalistumiskehityksen rinnalla – tämä käy ilmi erityisesti, kun tarkastellaan kokonaistuloksen taakse kätkeytyvää ideolektikohtaista vaihtelua (luvut 4.2–4.4).

Perinteisestä hämäläismurrekäsituksesta (Rapola 1990) hieman eroten assimiloitunutta *ii*-varianttia kuullaan aineistossa 1–5 % niin, että pitkävokaalisen *ii*-variantin edustumia havaitaan eniten ensimmäisenä haastatteluvuonna, mutta se on kadonnut lähes kokonaan tutkittavien puheesta vuoteen 2019 tultaessa. Aiemmissä tutkimuksissa (ks. esim. Mustanoja 2011: 237–238 [Antila 1982: 90–95]) on havaittu, että hämäläismurteiden puhujat suosivat yleiskielistä assimiloitumatonta *iA*-varianttia, ja *ii*-variantin on todettu esiintyvän, jos lainkaan, vain yksittäistapauksissa – näin on myös tässä tutkimuksessa.

Taulukkoa 4 tarkastellessa huomaa, että *UA*-yhtymässä ei havaita pitkävokaalistumiskehitystä juuri lainkaan. Assimiloitunutta *UU*-varianttia kuullaan ensimmäisenä haastatteluvuonna 3 %, mutta myöhempinä vuosina yleiskielinen *UA*-variantti vallitsee kaikkien kolmen idiolektien puheessa, eikä assimiloitunutta *UU*-varianttia havaita enää lainkaan aineiston puhujilla.

Seuraavissa luvuissa tarkastelen informantti kerrallaan, millaiselta ajallinen vaihtelu näyttää idiolektitasolla. Lopuksi teen kokoavia havaintoja aineistosta ja esitän, missä määrin kullakin yksilöllä on kussakin aikapisteessä esiintynyt assimiloitunutta muotoa eri vokaaliyhtymissä. Ensimmäiseksi käyn läpi Tainan vokaaliyhtymien edustumista.

4.2 Tainan vokaaliyhtymien edustus

Tainan puheessa vokaaliyhtymien edustus on vokaaliyhtymittäin vaihtelevaa, ja heijastelee kieliyhteisössä laajemminkin todettua kokonaiskuvaa: hänen puheessaan *eA*- ja *OA*-yhtymät esiintyvät tyypillisesti pitkävokaalisina, kun taas *iA*- ja *UA*-yhtymät esiintyvät yleiskielisinä assimiloitumattomina. Taulukko 5 antaa kokonaiskuvan *A*-loppuisista vokaaliyhtymistä ja niiden edustumista Tainan puheessa vuosina 1977, 1997 ja 2019.

Taulukko 5. Tainan vokaaliyhtymien edustus haastatteluvuosina. Varianttien prosentuaaliset arvot on pyöristetty tasalukuihin.

	1977	1997	2019		
<i>eA</i>	0 (0 %)	2 (3 %)	8 (16 %)	yhteensä	10 (5 %)
<i>ee</i>	81 (100 %)	63 (97 %)	42 (84 %)		186 (95 %)
<i>OA</i>	2 (5 %)	1 (4 %)	3 (10 %)	yhteensä	6 (6 %)
<i>OO</i>	40 (95 %)	26 (96 %)	26 (90 %)		92 (94 %)
<i>iA</i>	160 (95 %)	130 (99 %)	81 (99 %)	yhteensä	371 (97 %)
<i>ii</i>	9 (5 %)	0 (0 %)	1 (1 %)		10 (3 %)
<i>UA</i>	22 (100 %)	31 (100 %)	23 (100 %)	yhteensä	76 (100 %)
<i>UU</i>	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)		0 (0 %)

Tainan puheessa vallitsevana varianttina ovat pitkävokaaliset *ee* (esimerkki 1) ja *OO* (esimerkki 2). Assimiloitumattomat variantit *iA* (esimerkki 3) ja *UA* (esimerkki 4) ovat vahvasti läsnä Tainan puheessa, eikä pitkävokaalisia variantteja juuri kuule. Vuosien varrella assimiloitunutta *ee*-varianttia esiintyy hänen haastattelupuheessaan 95 % ja *OO*-varianttia 94 %. Pitkävokaalinen *ii*-variantti (esimerkki 5) edustuu Tainan aineistossa marginaalisesti 3 %, ja *UU*-varianttia ei kuulla hänen puheessaan tutkimusaineiston perusteella lainkaan, vaan sanoissa edustuu muuttumaton *UA*-variantti.

Hämäläismurteiden puhujalle on aiempien tutkimusten valossa tyypillistä se, että pitkävokaaliset variantit *ee-* ja *OO* ovat vallalla puheessa, ja *ii*-variantti edustuu, jos lainkaan, satunnaisissa ilmauksissa. Myös se on vanhastaan tyypillistä hämäläismurteiden edustajalle ja vokaaliyhtymien yleiselle kehitykselle, että *UA*-vokaaliyhtymä on säilynyt vuosien varrella muuttumattomana – näin on myös Tainan puheessa. Tässä esitetyt aineistoesimerkit havainnollistavat vokaaliyhtymien variaatiota Tainan aineistossa.

- (1) Taina (1977): *em mää niitä sillain_ennään niij **kauheestim** muista.*
- (2) Taina (1997): *hänj kysy että oonko mää jääkiakkoon_innostu (ni) mää (sano -tä) se on se kaks **vakioo** vuodessa kum mää o(o).*
- (3) Taina (1977): *rosvoo ja **poliisia** ja **purkkia** ja **vijkkii** ja **kaikkia** noit **tommosia** seuraleikkejä mitä ennää ei tunnetakka eikä tiädetäkkä.*
- (4) Taina (2019): *eks se oo **uistelua**. oij kai.*

eA- ja *OA*-variantteja ilmenee Tainan puheessa seuraavissa tapausryhmissä: 1) alkujaan **eδA-* ja **oδa*-loppuiset nominatit ja niistä johdetut adverbit (esimerkit 5–6), 2) *e-* ja *O*-vartaloisten verbien *A*-infinitivit (esimerkit 7–8), 3) *eA-* ja *OA*-vartaloiset (alkujaan **eδA-* ja **oδa*-vartaloiset) supistumaverbit (esimerkit 9–10) sekä 4) *e-* ja *O*-vartaloisten nominien yksikön partitiivit (esimerkit 11–12).

- (5) Taina (1977): *nin siäl_oli aina **kauheet** tappelut sitte^k ku^m me mentiil luisteleen ku ei ne ois päästänyk kus se oli niitten kenttä.*
- (6) Taina (1977): *se opetti **tanjoo** ja valssia ja humppaa,*
- (7) Taina (1997): *ei niillet tarvin niijkun, nostaa ääntään_eikä, **hakeen** niitä mistää.*
- (8) Taina (1997): *et sen sen ne osaa et kaikki semmoset ne tiek sää, ne osaa **kattoo**.*
- (9) Taina (2019): *Ne, kerääntyy. ketkä vaan niijku **kerkeää**.*
- (10) Taina (2019): *mää kattoi nä ja, nyt mää **sekoon**.*
- (11) Taina (2019): *em mää tiä mitä ö, **mato-onjee**, sitten sill_o, virrveli,*
- (12) Taina (2019): *ni m_oltiin seittemäv **viikkoo** evakossa, nin, tua Jämsänkoskella.*

Vuoden 1977 aineistossa *eA*-yhtymä edustuu Tainan puheessa vaihtelemattomana, mutta jälkimmäisinä aineistonkeruuvuosina, 1997 ja 2019, yhtymän esiintymissä on havaittavissa

variaatiota. Vuonna 1997 *eA*-yhtymän variaatiota ilmenee **eδA*-loppuisissa nomineissa ja niistä johdetuissa adverbeissa (esimerkki 13) sekä *e*-vartaloisten nominien yksikön partitiiveissa (esimerkki 14). Vuonna 2019 variaatiota ilmenee Tainan haastattelupuheessa samoissa tapausryhmissä kuin vuonna 1997, mutta lisäksi myös supistumaverbeissä (esimerkki 16). Tämä vuoden 2019 aineistossa esiintyvä supistumaverbi edustuu *keretä*-sanassa assimiloitumattomana, mutta muissa tapausryhmän sanoissa vallitsee assimiloitunut *ee*-variantti, kuten esimerkit 17–18 havainnollistavat.

(13) Taina (1997): *(-ta) siä sitten sä sittev voi ollap pikkasen, ne ainakin_on sis, **hirveäm** melusa sakki siä.*

(14) Taina (1997): *se on siälä syntyny^j ja, asunu ja nyt se tuli stes Suomeen, opiskeleen **suomea**. ja mummua kattoo^j ja.*

(15) Taina (2019): *nin Tiina aina sanoo että, ainoa paikka, missä puhutaan, oikeaa **suomea** ja kirjakieltä.*

(16) Taina (2019): *Ne, kerääntyy. ketkä vaan niinj ku **kerkeää**.*

(17) Taina (1977): *meijä isä sano -tä hänn_ei **ruppeet** teijäj kans hermoileen_että saatte itte oppia.*

(18) Taina (2019): *siäl_ei pääsen niinj kun, sillain_että, **poikkeempa** ton kyläj kautta ja tulen takasi isollet tiällev vaa jos sää menet sinne ni sää tulet takasi,*

Kolmen aikapisteen aineisto osoittaa, että Tainan puheessa *eA*-yhtymän tapauksissa vallitsee assimiloitunut *ee*-variantti. Taulukko 5 osoittaa kuitenkin, että assimiloitumatonta *eA*-varianttia kuullaan Tainan aineistossa yhteensä 10 ilmauksessa. *eA*-varianttia havaitaan Tainan aineistossa seuraavissa tapauksissa: *suomea*, *oikeaa*, *kaikkea* ja *hengkeä*. Taina esimerkiksi käyttää muuten *suomea*-tyypin nominista assimiloitunutta *ee*-varianttia, mutta sekä vuonna 1997 ja 2019 *eA*-variantti esiintyy *suomea*-tyypin nominissa molemmissa kerran (esimerkit 14–15).

Määrällisesti eniten assimiloituneita *ee*-variantteja esiintyy Tainan puheessa tutkituissa kolmessa aikapisteessä **eδA*-loppuisissa nomineissa ja niistä johdetuissa adverbeissa (117 tapausta; esimerkit 19–20) sekä *e*-vartaloisten nominien yksikön partitiiveissa (39 tapausta; esimerkit 21–22). Tämä selittyy osaltaan tapausryhmien muutenkin isosta frekvenssistä suomen kielessä. *eA*-variantin osuus on hyvin marginaalinen kaikkina vuosina, eikä merkittävää kielenmuutosta ole havaittavissa 40 vuoden aikana. On kuitenkin mielenkiintoista havaita edellisten esimerkkien valossa, miten Tainan puheessa esiintyvät assimiloitumattomat *eA*-variantit ovat esillä Tainan puheessa vuosina 1997 ja 2019, mutta vuonna 1977 variaatiota ei havaita vielä lainkaan. Assimiloituneen *ee*-variantin edustus

Tainan puheessa on perihämäläisen murre-edustuksen mukainen (Rapola 1990: 118–124; Mustanoja 2011: 35).

(19) Taina (1977): *mää en **oikeestaa** niĳkun, sittek kuk koulu- kansakoulussa niitä tuli niĳku^s samallel luakalle ja tälläin nin sillaiv vasta niitä oppi tuntee.*

(20) Taina (2019): *-t se on niĳ kun täĳ koko, huushollim mittanem muttei se **kauhee** syvä o.*

(21) Taina (1997): *-tä kylä tässä o, kauheestik **kaikkee** askarrusta.*

(22) Taina (2019): *sitte me lähetääv velje ja sev vaimoĳ kans kolmeks viikkoo kiärtääⁿ stä **Suåmee** ilmojem mukaa.*

Assimiloitunutta *OO*-varianttia havaitaan Tainan puheessa määrällisesti eniten vuonna 1977, ja runsain tapausryhmä *OO*-variantille on kaikkina vuosina *o*-vartaloisten nominien yksikön partitiivi (54 tapausta). *eA*-yhtymän tapausryhmien tapaan myös *OA*-yhtymää kuullaan toiseksi eniten **OδA*-loppuisissa nomineissa ja niistä johdetuissa adverbeissa (19 tapausta).

Yleiskielinen *OA*-variantti esiintyy Tainan aineistossa yhteensä kuusi kertaa: vuosina 1977 ja 2019 *o*-vartaloisten nominien yksikön partitiivissa (esimerkit 23–24), kaikkina vuosina **OδA*-loppuisissa nomineissa ja niistä johdetuissa adverbeissa (esimerkit 25–26) sekä vuonna 2019 *O*-vartaloisten verbien A-infinitiivissä (esimerkki 27).

(23) Taina (1977): *se opetti **taiĳjoa** ja valssia ja humppaa,*

(24) Taina (2019): *leikittii **rosvoa** ja poliisia ja, kaikennäkösiä semmosia,*

(25) Taina (1997): *ne opetetaan nim pienestä kuv vaan nin, vessakeikat ja pukemiset ja, että **ainoastaan** autetaan.*

(26) Taina (2019): *nin Tiina aina sanoo että, **ainoa** paikka, missä puhutaan, oikeaa suomea ja kirjakieltä.*

(27) Taina (2019): *-tta kurjaa on **ollu**. Voi **sanoa**.*

OO-variantin voi todeta olevan prestiisiasemassa Tainan puheessa kaikkina kolmena vuotena, mikä kuvastaa perihämäläismurteen puhujaa. Tainan aineistossa esiintyvät yleiskieliset *OA*-variantit rajautuvat aineistoesimerkeissä esitettyihin tapauksiin, eikä niitä tavata Tainan kolmen aikapisteen aineistossa enempää kuin 6 %.

Jälkitavujen *iA*-yhtymää kuullaan Tainan puheessa seuraavissa tapausryhmissä: *iA*-vartaloisissa alkujaan **iδA*-loppuisissa supistumaverbeissä (esimerkki 28), *i*-vartaloisissa verbien *A*-infinitiiveissä (esimerkki 29), *i*-vartaloisten nominien yksikön partitiivissa (esimerkki 30) ja *iA*-loppuisissa monikon partitiivissa (esimerkki 31). Oman tapausryhmänsä muodostavat myös Tainan puheessa ilmenevät adverbiset ja adpositiot (esimerkit 32–33), jotka olen jaotellut omaksi tapausryhmäkseen.

(28) Taina (1997): *sillai että jos tääkin ny^v viä tästä selkiää että jotai, jotaiv viä löytys sitte, mullekki,*

(29) Taina (1977): *jos äiti ja isä ois nähny (nin) ne ois voinus sanoo (et)_ei nyt tommosia tarvil leikkiä että,*

(30) Taina (2019): *mä em muistak kaikkia, niḡ ku sanoin, me rakastam(me) matkustamista.*

(31) Taina (1977): *nuarisoliitollaki(i) oli näitä tämmösiä talvipäiviä ja, kerrav vuadess_oli aina, tai kaks kertaa vuarella jonkinnäkösek kisat ja kilpaillut,*

(32) Taina (1997): *Hyvin äkkiä ne oppii sen ne jättää niḡkum puolet ja sten ne ruppee uumoileen siinä ja ne oḡ ku hoo moilasias ne kattelee näij ja, sitteⁿ ne kattoo aina, sivusilmällä et joko se kohta tulee ja,*

(33) Taina (1997): *miḡkä takia meillä, roikkuu lehtiä tai, on jotain, tiskiä tossa tai jotai (--).*

On mielenkiintoista havaita, että *iA*-yhtymän edustumissa ilmenevä marginaalinen variaatio painottuu vuoteen 1977 (9/169 tapausta). Tosin on huomattava, että kyseisen vuoden aineistossa *iA*-yhtymää esiintyy määrällisesti ylipäättään enemmän kuin myöhemmässä aikapisteessä, 2019 (vuonna 1997: 1/131 ja vuonna 1977: 1/82). Vuonna 1977 pitkävokaalinen *ii*-variantti vaihtelee määrällisesti eniten Tainan aineistossa monikon partitiivissa (esimerkki 31). Assimiloitunutta *ii*-varianttia kuullaan kerran Tainan aineistossa vuonna 2019 yksikön partitiivitapauksessa (esimerkki 34).

(34) Taina (2019): *ma että nyt tässä seistään kaks tuntii mut, ei tarvinnu ihan niḡ kauan_ol.*

Ei ole yllättävää, että assimiloituneiden *ii*-varianttien edustus painottuu muutenkin esiintymisfrekvenssiltään runsaaseen partitiivien muotoryhmään, sillä partitiivien assimiloitumistendensseistä on tehty samankaltaisia löydöksiä muissakin tutkimuksissa (esim. Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 65). Monikon partitiivimuodoissa ilmenevät vaihtelut edustuvat pronominkaltaisissa adjektiiveissa, jotka viittaavat kontekstista ilmenevään ominaisuuteen, kuten

sellainen ja tämmöinen (VISK 2004: § 715 & 721). *ii*-variantin on todettu leviävän herkimmin juuri näihin proadjektiivien monikon partitiivimuotoihin (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 65; Paunonen 1995: 135). Tainan puheessa *iA*-yhtymässä ei esiinny variaatiota lainkaan supistumaverbien muotoryhmässä tai *A*-infinitiivin muodoissa.

Näyttäisi siltä, että Tainan puheessa pitkävokaalistumiskehitystä on havaittavissa *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymissä jo vuodesta 1977 alkaen, mutta *iA*- ja *UA*-yhtymissä tätä ei juuri tapahdu. Pitkävokaaliset muodot ovat runsaimmillaan Tainan puheessa vuonna 1977 aina vuoteen 2019 saakka ainakin *eA*- ja *OA*-yhtymien kohdalla. *eA*-yhtymän voi sanoa assimiloituvan *OA*-yhtymää herkemmin Tainan aineistossa. Samantyyppistä havaintoa on havainnut muun muassa Paunonen (1995: 128).

Kiinnostavaa on huomata, että *eA*-variantillisia edustuksia on havaittavissa Tainan puheessa vuosina 1997 ja 2019, kun vuonna 1977 näitä ei havaita lainkaan. Hieman yllättävästi *ii*-variantti sen sijaan on runsaimmillaan Tainan puheessa vuonna 1977, ja häviää miltei kokonaan Tainan puheesta 2019 vuoteen tultaessa. Tätä voi osaltaan selittää vuoden 1977 runsas *iA*-vokaaliyhtymän esiintyvyys Tainan puheessa. *iA*-yhtymä esiintyy vuonna 1977 yhteensä 169 tapauksessa, ja seuraavina haastatteluvuosina tapausten määrä on 131 ja 82. Tainan vuoden 1977 aineistossa myös yksikön ja monikon partitiivimuotoryhmien sanoja esiintyy eniten, yhteensä 149 tapauksessa. Vuosien 1997 ja 2019 osalta nämä muutenkin runsas frekventilliset muotoryhmät esiintyvät vähemmän sanoissa; vuonna 1997 yksikön ja monikon partitiiveja esiintyy yhteensä 118 tapauksessa ja vuonna 2019 74. Tainan aineistosta huomaa yleisesti myös sen, että hän käyttää puheessaan, erityisen paljon vuosina 1977 ja 1997, paljon proadjektiiveja, kuten *semmosia* ja *tommosia*. Toisaalta näissä proadjektiivisissa sanoissa vain kolmessa tapauksessa (*tämmösii*, *tommosii* ja *kaikenlaisii*) edustuu *ii*-variantti, ja kaikki nämä tapaukset ovat vuodelta 1977.

Tapauksia, joissa assimiloitunutta *ii*-varianttia esiintyy, löytyy siis sekä partitiivien muotoryhmästä mutta myös adverbeista (esimerkki 35) ja adpositioista (esimerkki 36) vuonna 1977. Vuonna 2019 *ii*-variantti edustuu vain yksikön partitiivin tapauksessa (esimerkki 37). Voi todeta, että assimiloituneiden *ii*-varianttien kohdalla on kyse enemmänkin pitkävokaalisuuteen taipuvaisten esiintymien muotoryhmittäisestä paljoudesta tiettyjen muotoryhmien sanoissa. Assimiloituneiden *ii*-varianttien tapauksissa ei ole kyse muutoksesta niin kuin *ee*-varianttien ja *oo*-varianttien kohdalla Tainan puheessa.

(35) Taina (1977): *se ei ollum mitenkää että, **yhtäkkii** katottii et katos noiki on tuåla ja,*

(36) Taina (1977): *se oli niñkuj just sen **takii** vihanenñ koska sit mull_ei ollun niim paljo hyätyä hänelles siitä.*

(37) Taina (2019): *ma että nyt tässä seistäänñ kaks **tuntii** mut, ei tarvinnu ihan niññ kauan_ol.*

4.3 Tiinan vokaaliyhtymien edustus

Tiinan kolmen aikapisteen aineisto osoittaa, että hänen puheessaan painottuvat pitkävokaaliset *ee*- ja *OO*-variantit ja assimiloitumattomat variantit *iA* ja *UA*. Tällainen edustus myötäilee vanhastaan Tampereen seudun murteen piirteeksi todettua edustumaa syntyperäisen tamperelaisen puheessa (Rapola 1990: 116). Taulukko 6 antaa kokonaiskuvan *A*-loppuisista vokaaliyhtymistä ja niiden varianteista Tiinan puheessa vuosina 1977, 1997 ja 2019.

Taulukko 6. Tiinan vokaaliyhtymien edustus haastatteluvuosina. Varianttien prosentuaaliset arvot on osoitettu tasaluvuin.

	1977	1997	2019		
<i>eA</i>	1 (2 %)	0 (0 %)	1 (2 %)	yhteensä	2 (1 %)
<i>ee</i>	63 (98 %)	46 (100 %)	55 (98 %)		164 (99 %)
<i>OA</i>	1 (3 %)	0 (0 %)	1 (5 %)	yhteensä	2 (2 %)
<i>OO</i>	29 (97 %)	31 (100 %)	21 (95 %)		81 (98 %)
<i>iA</i>	142 (100 %)	152 (100 %)	95 (100 %)	yhteensä	389 (100 %)
<i>ii</i>	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)		0 (0 %)
<i>UA</i>	12 (100 %)	37 (100 %)	13 (100 %)	yhteensä	62 (100 %)
<i>UU</i>	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)		0 (0 %)

Kun tarkastelee taulukkoa 6, huomaa, että pitkävokaaliset *ee*- ja *OO*-variantit edustuvat Tiinan aineistossa 98–100 %, ja yhteensä neljässä tapauksessa edustuu assimiloitumaton *eA*- ja *OA*-variantti. *ii*- ja *UU*-variantteja ei esiinny Tiinan puheessa lainkaan, eli niiden osuus Tiinan kokonaisaineistosta jää olemattomaksi, ja *iA*- ja *UA*-yhtymissä kuullaan assimiloitumattomia yleiskielisiä *iA*- ja *UA*-variantteja 100 %.

Tapaukset, joissa poikkeukselliset *eA*- ja *OA*-variantit edustuvat vuosina 1977 ja 2019, ovat lekseemeissä, jotka kuuluvat seuraaviin muotoryhmiin: **eδA*-vartaloiset nominit ja niistä johdetut adverbit (esimerkki 38), *e*-vartaloisten ja *o*-vartaloisten nominien yksikön partitiivit (esimerkit 39–40) sekä verbien *A*-infinitiivit (esimerkki 41).

(38) Tiina (1977): *no ei oikeastaan kylähän mulle annettiin tarkat ohjeet mitä tehdä ja, mä tein s'ttes sem mukkaa ja.*

(39) Tiina (2019): *tosiaan isä oli sittes siälä niij ku sen aatekoo-, -puolen, väkeä niin tota,*

(40) Tiina (2019): *riittää kyllä kovastikkij juu kokoa on,*

(41) Tiina (1977): *ee- em mä oikee, osaas sanoa että isä vaan naureskelee s'tä aina kun,*

Yllä esitetyt esimerkit ovat yksittäisiä tapauksia Tiinan aineistossa, sillä samat lekseemit edustuvat aineistossa muuten pitkävokaalisina; *oikeestaan*, *väkee*, *kokoo* ja *sanoo*. Erikoista on se, että yleiskieliset *eA*- ja *OA*-variantilliset tapaukset kuullaan Tiinan kolmen aikapisteen aineistossa ainoastaan ensimmäisenä ja viimeisenä vuonna. *eA*- ja *OA*-varianttien prosentuaalinen edustus on vuosina 1977 ja 2019 2–5 %.

Vuonna 1997 yhtymissä vallitsee pitkävokaaliset *ee*- ja *OO*-variantit sekä assimiloitumattomat *iA*- ja *UA*-variantit 100 %. Vuonna 1997 Tiinan aineistossa ei siis ilmene variaatiota, vaan jokaisessa vokaaliyhtymässä edustuu joko assimiloitumattomat variantit *eA* ja *iA* tai pitkävokaaliset variantit *ee* ja *OO*. Vuosina 1977 ja 2019 assimiloitumattomat variantit edustuvat Tiinan aineistossa 2–100 %.

Ei ole yllättävää, että assimiloituneet variantit *ee* ja *OO* ilmenevät runsasfrekventillisissä tapausryhmissä Tiinan aineistossa: Määrällisesti eniten assimiloituneita *ee*-variantteja esiintyy Tiinan puheessa tutkituissa kolmessa aikapisteessä **eδA*-loppuisissa nomineissa ja niistä johdetuissa adverbeissa (121 tapausta) sekä *e*-vartaloisten nominien yksikön partitiiveissa (27 tapausta). Assimiloitunutta *OO*-varianttia esiintyy eniten *o*-vartaloisten nominien yksikön partitiivissa (51 tapausta) sekä *o*-vartaloisten verbien *A*-infinitiivissä (22 tapausta).

Tiinan vuosien 1977 ja 2019 aineistossa esiintyvät *eA*- ja *OA*-variantit voidaan tulkita yksittäistapauksiksi, eikä kyseessä ole kielen muutos. Nämä kaikki neljä assimiloimatonta tapausta ovat keskenään erilaisia ja kuuluvat edustukseltaan eri muotoryhmiin. Tiinan assimiloitumattomat variantit eivät siten selity esimerkiksi tietyn lekseemin assimiloitumisherkkyydellä, vaan pikemminkin ovat satunnaistapauksia runsaassa aineistossa.

Kaikkina vuosina Tiinan puheessa vallitsevat pitkävokaaliset *ee*- ja *OO*-variantit, joten *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien assimiloitumisherkkyys on ollut ensimmäisestä aineistonkeruuvuodesta asti vallitsevaa, ja se on säilynyt tämän tutkimuksen aineiston valossa ainakin vuoteen 2019 saakka.

4.4 Tuijan vokaaliyhtymien edustus

Tuijan puheessa vokaaliyhtymissä on havaittavissa variaatiota mutta myös vaihtelemattomuutta. Lisäksi *OA*-yhtymän käytössä näkyy muutosta aineistonkeruuvuosien välillä. Taulukko 7 antaa kokonaiskuvan *A*-loppuisista vokaaliyhtymistä ja niiden edustumista Tuijan puheessa vuosina 1977, 1997 ja 2019.

Taulukko 7. Tuijan vokaaliyhtymien edustus haastatteluvuosina. Varianttien prosentuaaliset arvot on osoitettu tasaluvuin.

	1977	1997	2019		
<i>eA</i>	2 (3 %)	21 (27 %)	5 (17 %)	yhteensä	28 (15 %)
<i>ee</i>	76 (97 %)	57 (73 %)	25 (83 %)		158 (85 %)
<i>OA</i>	1 (3 %)	8 (31 %)	10 (42 %)	yhteensä	19 (24 %)
<i>OO</i>	28 (97 %)	18 (69 %)	14 (58 %)		60 (76 %)
<i>iA</i>	86 (89 %)	141 (100 %)	79 (100 %)	yhteensä	306 (97 %)
<i>ii</i>	11 (11 %)	0 (0 %)	0 (0 %)		11 (3 %)
<i>UA</i>	25 (93 %)	48 (100 %)	36 (100 %)	yhteensä	109 (98 %)
<i>UU</i>	2 (7 %)	0 (0 %)	0 (0 %)		2 (2 %)

Taulukosta 7 näkee, että pitkävokaaliset variantit ovat vallalla *eA*- ja *OA*-yhtymissä, ja assimiloitumattomat variantit vallitsevat marginaalisesta variaatiosta huolimatta *iA*- ja *UA*-yhtymissä. *ee*-variantti hallitsee *eA*-yhtymän edustumisissa 85 %, ja lyhyttä *eA*-varianttia esiintyy vaihtelevasti,

15 % verran, Tuijan kokonaisaineistossa. Pitkävokaalinen *ee* on kuitenkin väistymässä Tuijan puheessa ja *eA*-variantin edustus on kasvussa vuosina 1997 ja 2019. *eA*-yhtymän esiintymissä on siis tulkittavissa muutosta 40 vuoden välillä, sillä pitkävokaalinen *ee* esiintyy prosentuaalisesti vähemmän Tuijan puheessa kuin ensimmäisenä aineistonkeruuvuonna.

eA-yhtymän variaatiota havaitaan Tuijan aineistossa seuraavissa muotoryhmissä: **eδA*-vartaloiset nominit ja niistä johdetut adverbit sekä *e*-vartaloisten nominien yksikön partitiivi. Kaikkina kolmena haastatteluvuonna **eδA*-vartaloisten nominien ja niistä johdettujen adverbien muotoryhmässä havaitaan variaatiota sanoissa: *usea, kauhea, oikea* ja *oikeastaan, vaikea* sekä *nopea* (esimerkit 42–49).

- (42) Tuija (1977): *em mää ning kovij **kauheestim** maalaat et kyl ne kestää varmaan **useemman** vuoden sellanen että,*
- (43) Tuija (1977): *just valmistunu opettaja se oli kylä **kauheam** mukava.*
- (44) Tuija (2019): *kun_on **useampi** lapsi, niin, sen niij ku erityisen, hyvin huomaa, vaikka on niij kun, samassa perheessä kasvaneet?*
- (45) Tuija (1997): *mutta tota ser ratkas **oikeestaam** pelkästään se että,*
- (46) Tuija (2019): *ja sit voi aina vaihtaa suuntaa, jos, jos, jos ei, ei t-tunnun niij kun **oikeal** mu- on,*
- (47) Tuija (1997): *et mää e mun_on niijku **vaikee, vaikea** tota niijkun,*
- (48) Tuija (1997): *se o- se menee niijku **nopeammim** perilles sehän_on_ ihan sama asia,*
- (49) Tuija (1997): *e- että aika, (--), **nopeetemposta** juu(r) siinä miälessä että,*

Näiden lisäksi **eδA*-vartaloisten nominien ja niistä johdettujen adverbien muotoryhmään kuuluvat seuraavat sanat, jotka kuullaan Tuijan aineistossa assimiloitumattomina *eA*-variantillisina:

- (50) Tuija (1997): *tai yleensäkki, jotaim **poikkeavaa** nin, niin se **poikkeava** muuttuukin niijkun_ ihan_ i-, i-, itsestäänselväks,*
- (51) Tuija (1997): *arki niijku hoidetaan_aika sillä tavalla, **jouheasti** että,*

e-vartaloisten nominien yksikön partitiivin muotoryhmä edustuu Tuijan aineistossa suurimmaksi osaksi *ee*-variantillisina, mutta aineistossa kuullaan kolmen tapauksen verran myös *eA*-variantillisia edustumia vuosina 1997 ja 2019:

- (52) Tuija (1997): *uusperheen arkea mitä,*
 (53) Tuija (1997): *ni mitä järkeä tässä sitten _oikeen_on_että,*
 (54) Tuija (2019): *kaikki tekee kaikkea riippumatta, siitä,*

Vuosien 1977 ja 1997 aineistot sisältävät runsaimmin *eA*-yhtymän variaation mahdollisuuksia verrattuna vuoden 2019 aineistoon, sillä *eA*-yhtymän tapauksen määrä on laskenut aineistonkeruuvuosien välillä Tuijan aineistossa. Kolmen aikapisteen aineisto osoittaa, että Tuijan puheessa *eA*-yhtymän tapauksissa vallitsee *ee*-variantti, eikä tapauksen määrällinen lasku vuoteen 2019 tultaessa vaikuta *eA*-yhtymän variaatioon. Assimiloitumaton *eA*-variantti edustuu Tuijan aineistossa yhteensä 26 ilmauksessa. Tapaukset olivat seuraavat: *kaikkea, kauhea, useampi, oikea ~ oikeastaan, vaikea ~ vaikeammin, poikkeava, jouheasti, nopeammin, arkea* sekä *järkeä*. Tapauksen kesken esiintyy variaatiota, mutta Tuija saattaa myös käyttää tapauksesta vain assimiloitunutta *ee*-variantillista muotoa (*oikeestaan*) tai yleiskielistä *eA*-variantillista (*oikeastaan*) muotoa. Tuijan aineiston kokonaistarkastelu osoittaa, että *ee*-variantilliset tapaukset ovat vallalla läpi Tuijan haastatteluvuosien, vaikkakin *ee*-variantin käytössä nähdään pientä laskua vuoteen 2019 tultaessa ja *eA*-variantin käytön pientä nousua vuonna 1997.

Assimiloitunutta *ee*-varianttia esiintyy Tuijan puheessa eniten runsasfrekventillisissä muotoryhmissä: **eδA*-loppuisissa nomineissa ja niistä johdetuissa adverbeissa ja *e*-vartaloisten nominien yksikön partitiiveissa. Näiden muotoryhmien lisäksi *ee*-varianttia kuullaan Tuijan puheessa *e*-vartaloisten verbien *A*-infinitiivien muotoryhmässä (esimerkki 55) ja supistumaverbeissä (esimerkki 56), eikä näissä kuulla variaatiota yleiskielisiin *eA*-variantillisiin edustumiin.

- (55) Tuija (1977): *siinä miäless_et ku^m mä osasin, lukee, jo paljon_aikasemmi,*
 (56) Tuija (1977): *se poikkeee nim paljon, tosta, totutusta,*

Niin kuin *eA*-yhtymässä Tuijan aineistossa, myös *OA*-yhtymässä vallitsee pitkävokaalinen *OO*-variantti, 76 %. Vaikka *OO*-variantti on vallalla Tuijan aineistossa, *OA*-yhtymässä voi havaita *eA*-yhtymän tapaan muutosta 40 vuoden aikana Tuijan puheessa; *OO*-variantin osuus laskee vuodesta 1977 vuoteen 2019 ja *OA*-variantin osuus kasvaa vuoteen 2019 tultaessa. Vuonna 1977 *OA*-variantti edustuu Tuijan puheessa 3 % ja 2019 se edustuu 42 %.

Vuoteen 2019 tultaessa *OA*-variantillisia edustumia esiintyy kaikissa mahdollisissa yhtymän muotoryhmissä: supistumaverbit ja niiden johdokset (esimerkki 57), yksikön partitiivimuodot

(esimerkki 58), *A*-infinitiivit (esimerkki 59) sekä *OA*-nominat ja niistä johdetut adverbit (esimerkki 60).

(57) Tuija (2019): *mitä mä sanoisin niij ku, ei katoam mutta (et) ne [murrepiirteet] nin sanotusti niij ku, hälvenee.*

(58) Tuija (2019): *se on_ensinnäkik koska mulla onj kaks tyttöä ja yksi poika?*

(59) Tuija (2019): *ja voiij kertoa itsestäni olen, nainen olen äiti, olen opettaja,*

(60) Tuija (2019): *jok- joka ainoassa asiassa,*

Vuonna 1977 *OO*-variantti vallitsee edustumien kaikissa mahdollisissa muotoryhmissä supistumaverbejä lukuun ottamatta, ja *OA*-variantillisia tapauksia kuullaan vain yhdessä ilmauksessa (*sanoa*) Tuijan aineistossa. Vuonna 1997 *OA*-variantillisia tapauksia kuullaan yhdeksässä ilmauksessa: *huomiota, lainanottoa, tietoa, sanoa* ja *ainoastaan*.

Runsaimmat tapausryhmät *OO*-variantille ovat Tuijan aineistossa yksikön partitiivimuodot (20 tapausta) ja *A*-infinitiivin muotoryhmään kuuluvat tapaukset (33 tapausta). Vastaavat muotoryhmät *OA*-variantille ovat samat; yksikön partitiivien muotoryhmässä on kahdeksan tapausta ja *A*-infinitiivissä kuusi. Nämä muotoryhmät ovat muutenkin frekvenssiltään suomen kielen runsaimpia *OA*-yhtymässä.

Mielenkiintoista on huomata, että pitkävokaaliset variantit *ii* ja *UU* edustuvat Tuijan puheessa 11 % ja 7 % vuonna 1977, mutta tämän jälkeen pitkävokaalisia variantteja ei *ii*:n ja *UU*:n osalta kuulla Tuijan puheessa. Perihämäläisen murre-edustuksen mukaan tällaisia assimiloituneita *ii*- ja *UU*-variantteja ei tyypillisesti ole kuultu tamperelaisyyntyisten puheessa juuri lainkaan (Rapola 1990: 116). Assimiloituneet *ii*- ja *UU*-variantit ovat yleistyneet 2000-luvulla nykytamperelaisten koululaisten puheessa, mutta tämän tutkimuksen puhujien edustaman ikäluokan on havaittu käyttävän puhekielessään yleiskielisiä *iA*- ja *UA*-variantteja, ja pitkävokaaliset variantit ovat, jos lainkaan, olleet ihan satunnaistapauksia (Mustanoja 2011: 237–238).

ii-variantteja kuullaan yksikön partitiivien muotoryhmän tapauksissa (esimerkki 61) sekä monikon partitiivissa (esimerkki 62). *UU*-variantteja esiintyy yksikön partitiivin tapauksissa (esimerkki 63) ja *A*-infinitiivissä (esimerkki 64).

(61) Tuija (1977): *vaihteli kuus seittemän tuntii.*

(62) Tuija (1977): *se oli sellanen, niitä semmosii, pitkiä, kolmikerroksisia taloja.*

(63) Tuija (1977): *se on tossa, kum mennään tätä **Hämmeenkatuu** ja Itsenäisyydenkatua tonne ylöspäin se Sampola siinä,*

(64) Tuija 1977: *et täytyy asuan nykki hotellis koska tota, ei mull_ok ketään sukulaisiaks siä missä vois **asu(u)**.*

ii-variantin tapaukset painottuvat monikon partitiivillisiin esiintymiin (esimerkki 64), ja kaikki näistä ovat *semmosii-*, *sellasii-* tai *tommosii-*tapauksia Tuijan 1977 aineistossa. Tuija käyttää myös joissakin tapauksissa yleiskielisiä *sellasia-* ja *tommosia-*muotoja vuonna 1977. *Semmosia-*tyypin tapauksia esiintyy Tuijan aineistossa huomattavan paljon: vuoden 1977 aineistossa 29 tapausta, 1997 15 tapausta ja 2019 8 tapausta. Sanatyyppin runsas esiintyminen Tuijan puheessa voisi tukea assimilaatioherkkyyttä tämän tietyn lekseemin osalta, mutta Tuijan aineisto osoittaa kuitenkin, että variaatiota tapahtuu *iA*-yhtymässä ainoastaan vuoden 1977 aineistossa. Näin ollen *semmosia-*tyypin lekseemin variaation kohdalla ei voi puhua sanastotasoa koskettavasta muutoksesta.

Tuijan käyttämistä *UA*-yhtymän *UU*-variantillisista esiintymistä (esimerkit 63–64) on kuultavissa myös yleiskieliset *UA*-variantilliset muodot (*Itsenäisyydenkatua* ja *asua*). Näiden lisäksi yleiskielisiä *UA*-variantillisia tapauksia kuullaan Tuijan aineistossa **UδA*-loppuisissa supistumaverbien muotoryhmässä (esimerkki 65) ja *TU*-partisiipissa (esimerkit 66–67), mistä voisi myös käyttää nimitystä *tulla tehtyä* -rakenteisen verbiliiton tapaukset. Kaikki nämä edustuvat Tuijan puheessa yleiskielisinä *UA*-variantillisina ilmauksina, eikä niissä ilmene variaatiota sanatasollakaan.

(65) Tuija (2019): *nuoret_yleensä **haluaa** matkustaa,*

(66) Tuija (1997): *ja mit- miñk- millä lailla **kasvatettua**, ja missä **kasvatettua** ruokaa syö ja,*

(67) Tuija (1977): *tulis_ enemmäh **katottua** se,*

Kaikki *UA*-variantillisista **UδA*-loppuisista supistumaverbien tapauksista koostuvat Tuijan aineistossa yhdestä verbistä, *haluta*. *Haluta-*tyypin ilmaukset kuullaan vuosien 1997 ja 2019 aineistossa yhteensä 17 tapauksessa. Tuija käyttää *haluta*-verbiä kummankin vuoden aineistossa runsaasti, mutta sana edustuu vain yleiskielisenä *UA*-edustuksena (*haluaa*), eikä assimilaatiota ole havaittavissa sanan esiintymien välillä. Voi siis todeta, että vaikka *haluta*-verbi esiintyy eri taivutusmuotoineen Tuijan aineistossa 17 tapauksen verran, ei sanan frekventtiys vaikuta Tuijan kohdalla sanan variaatioon.

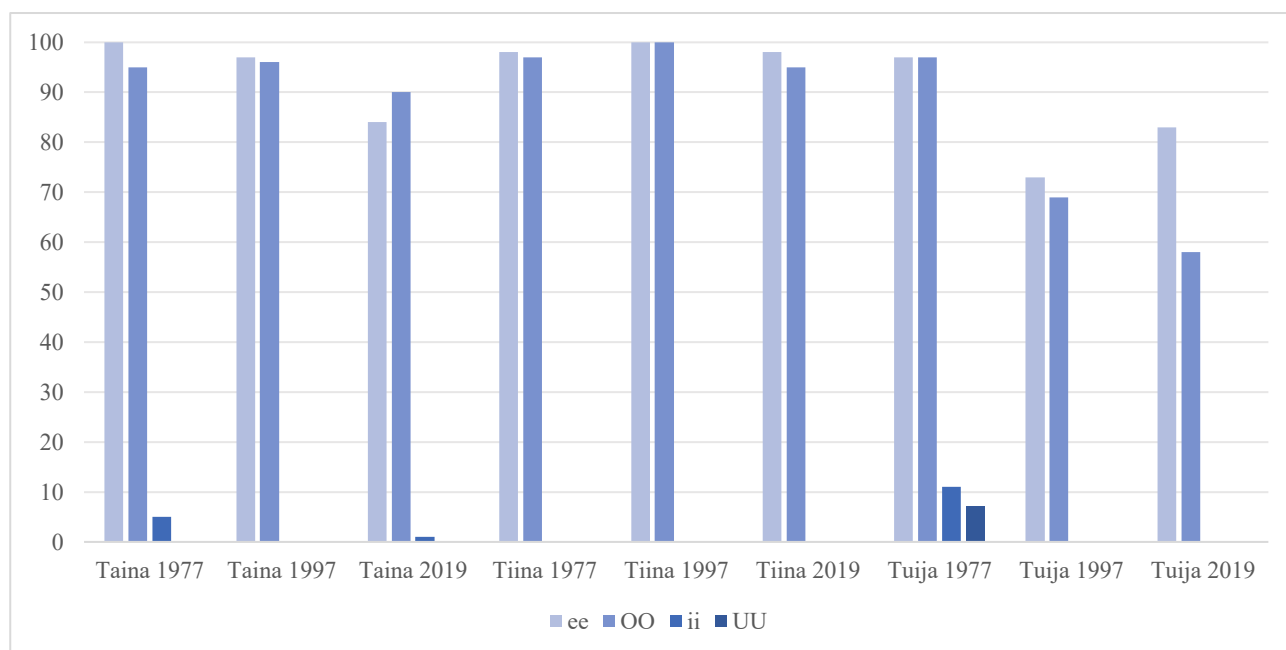
Tutkimuksen pitkittäisaineisto osoittaa, että Tuijan puhekielessä on havaittavissa pientä muutosta 40 vuoden välillä jälkitavujen *A*-loppuisissa vokaaliyhtymissä. Assimiloituneista

varianteista *ee* ja *OO* ovat kyllä vallalla Tuijan puheessa edelleen vuonna 2019, mutta niiden prosentuaalinen määrä on tullut laskuunsa vuosien 1977 ja 2019 välillä. Tuija siis suosii pitkävokaalisia *ee*- ja *OO*-variantteja, mutta hänen puheessaan kuullaan myös variaatiota *eA*- ja *OA*-variantteihin. *OA*-variantti näyttäisi Tuijan aineiston valossa ottavan hieman enemmän sijaa vuoteen 2019 tultaessa, mutta *eA*-varianttien hyppäyksellinen käyttö vuonna 1997 laskee vuoteen 2019 tultaessa. *iA*- ja *UA*-yhtymissä kuullaan satunnaista vaihtelua pitkävokaalisten *ii*- ja *UU*-varianttien sekä *iA*- ja *UA*-varianttien välillä, mutta nämä variaatiotapaukset jäävät vain vuoteen 1977. Tuijan puheessa tapahtuu siis näidenkin osalta muutosta niin, että hän suosii puheessaan vain yleiskielisiä *iA*- ja *UA*-variantteja 2019 vuoteen tultaessa.

4.5 Kokoava idiolektivertailu

Idiolektien tapauskohtainen tarkastelu osoitti, minkälaista vokaaliyhtymien variaatio on kunkin yksilön puheessa. Seuraavaksi kokoan yhteen, missä määrin tutkimuksen yksilöillä on kussakin aikapisteessä esiintynyt assimiloitunutta muotoa vokaaliyhtymissä. Taulukko 8 havainnollistaa idiolektien rinnakkaisvertailun variaation kehityksestä.

Taulukko 8. Vokaaliyhtymien assimilaation edustus (%) tutkittavien puheessa.

Taulukko 8 osoittaa, että Tainan, Tiinan ja Tuijan puheessa assimilaatiota ilmenee herkemmin *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymissä. Tämä on vanhan perihämäläisen murrekannan mukaista (Rapola 1990: 116).

Myös Mustanoja (2011: 242) havaitsee, että Tampereen seudun murteessa *eA*- ja *OA*-yhtymät kallistuvat pitkävokaalisiin variantteihin. Informanttien puhekielessä ilmenevän *ee:n* ja *OO:n* assimiloitumisherkyys vaikuttaa myös puoltavan aiempien tutkimusten löydöksiä vokaaliyhtymien assimiloitumisherkyudesta jatkumonkaltaisena ilmiönä: *ee > OO > UU > ii*. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että *eA* ja *OA* assimiloituisivat herkemmin ja niiden jäljessä *UU* ja sitten *ii*. (ks. esim. Paunonen 1995; Nuolijärvi & Sorjonen 2005.) Jatkumo toteutuu tässäkin tutkimuksessa ainakin osittain: Lievää assimilaatioherkyyttä ilmenee myös *iA*- ja *UA*-yhtymissä Tainan ja Tuijan kohdalla. Tiinan puheessa *iA*- ja *UA*-yhtymät eivät assimiloidu.

iA- ja *UA*-yhtymien assimilaatio painottuu Tainalla ja Tuijalla ensimmäiseen haastatteluvuoteen. Ainoastaan Tainan puheessa esiintyy yksi satunnaistapaus assimiloituneesta *ii*-variantista myös vuonna 2019, mutta Tuijan aineistossa sekä *ii* ja *UU* edustuvat vain vuoden 1977 haastattelussa. Tainalla ja Tuijalla *ii*-variantin assimilaationkehitys on pilkahdellut ensin herkästi, mutta sittemmin assimilaatio on jäänyt miltei kokonaan pois *iA*-yhtymän kohdalla.

Kaikkia tutkimuksen yksilöitä yhdistää siis taipumus *eA*- ja *OA*-yhtymien assimilaatioon. Eroavaisuuksia löytyy yksilöiden välillä kuitenkin näiden yhtymien prosentuaalisessa assimilaation edustuksessa tarkastelukohteena olevien vuosien varrella; Tiinan puheen voi todeta assimiloituvan herkimmin *eA*- ja *OA*-yhtymän osalta (98–100 %), ja sitten Tainan (95–100 %), ja viimeisenä, Tuijan (58–97 %).

Informanttien yksilöllinen tarkastelu osoitti, että *ee:n* assimilaatiota ilmenee runsaimmin **eδA*-vartaloisissa nomineissa ja niistä johdetuissa adverbeissa (371 tapausta) sekä *e*-vartaloisten nominien yksikön partitiivin muotoryhmässä (77 tapausta).

eA-yhtymien lyhytvokaaliset variantit edustuvat kaikilla tutkimuksen informanteilla **eδA*-vartaloisissa nomineissa ja niistä johdetuissa adverbeissa (*oikea, oikeastaan, hirveä, upea, tärkeä, useampi, kauhea, vaikea, poikkeava, jouhea, nopea*) tai *e*-vartaloisten nominien yksikön partitiivin ryhmän sanoissa (*väkeä, suomea, kaikkea, oikeaa, henkeä, arkea, järkeä*). Näiden lisäksi *eA*-variantillisia edustumia kuullaan Tainan aineistossa supistumaverbien muotoryhmään kuuluvassa sanassa (*keretä*).

Informanttien yksilöllisistä eroista huolimatta kokonaisaineiston valossa *OO*-variantteja kuullaan eniten *o*-vartaloisten nominien yksikön partitiivissa (125 tapausta) ja *o*-vartaloisten verbien *A*-infinitiivissä (64 tapausta).

OA-yhtymän yleiskieliset variantit edustuvat tutkimuksen aineistossa seuraavissa tapausryhmissä: **OδA*-vartaloisissa nomineissa ja niistä johdetuissa adverbeissa (*ainoa, ainoastaan*),

A-infinitiivissä (*kertoa, sanoa*), yksikön partitiivin sanoissa (*kokoa, tangoa, rosvoa, huomiota, lainanottoa, tietoa, painoarvoa, tyttöä, autoa*) tai supistumaverbeissä (*katoa*).

Idiolektien tarkastelu osoitti, että *eA*- ja *OA*-yhtymien assimilaatio on perihämäläisen murre-edustuman mukaista. *eA*-yhtymä assimiloituu (93 %) pitkittäisaineiston valossa *OA*-yhtymää (84 %) herkemmin. *OA*-yhtymässä ilmenee kuitenkin enemmän vaihtelua (16 %) varianttien välillä kuin *eA*:ssa (7 %).

Kaikilla naisilla painottuu *UA*-yhtymässä yleiskielinen *UA*-variantti. Tuija on ainoa, jonka puheessa pitkävokaalistunut *UU*-variantti edustuu kahden tapauksen verran (7 %) vuonna 1977.

Kokonaisaineiston näkökulmasta *iA*:n ja *UA*:n assimiloitumisherkkyys jää alle 3 %, vaikka tässä huomattiin eroja informanttien välillä idiolektitason tarkastelussa (luvut 4.2–4.4). Sekä *iA*:ssa että *UA*:ssa vallitsee assimiloitumattomat variantit, ja niiden osuus kokonaisaineistossa on 98–99 %. Seuraavassa luvussa kokoan tutkimuksen tulokset yhteen ja esitän päätelmiä tulosten tueksi.

5 PÄÄTÄNTÖ

Lopuksi teen katsauksen siihen kokonaiskuvaan, joka muodostuu jälkitavujen *A*-loppuisten vokaaliyhtymien esiintymistä kolmen tamperelaisnaisen puhekielessä. Tutkimus on perustunut pitkittäistutkimuksen näkökulmaan, tässä tapauksessa kolmen aikapisteen, 1977, 1997 ja 2019 kautta.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ensinnäkin, minkälaista variaatiota jälkitavujen *A*-loppuisissa vokaaliyhtymissä edustuu tutkimuksen kohteena olevien yksilöiden puhekielessä vuosina 1977, 1997 ja 2019, ja toiseksi sitä, miten kuva tutkittujen yksilöiden variaation kehityksestä suhteutuu laajempaan kuvaan *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaation kehityksestä.

Analyysi osoittaa, että erityisesti jälkitavujen *eA*- ja *OA*-loppuisissa vokaaliyhtymissä on havaittavissa vaihtelua tutkittavien yksilöiden puheessa tämän tutkimuksen aineiston valossa. Analyysistä ilmenee toisaalta myös se, että *eA*- ja *OA*-yhtymien assimiloituneet muodot vähenevät prosentuaalisesti tutkittavien haastatteluaineistossa vuodesta 1977 vuoteen 2019 tultaessa. Jälkitavujen *iA*- ja *UA*-loppuisissa vokaaliyhtymissä nähdään satunnaista variaatiota tutkittavien haastatteluissa, mutta näissä yhtymissä vaihtelu ei ole johtanut kielenmuutokseen. *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymien satunnaiset assimiloituneet muodot *ii* (*takii*) ja *UU* (*katuu*) painottuvat tutkittavilla vuoden 1977 aineistoon. Tutkimuksen yksilöiden välillä on myös eroavaisuuksia variaation laadussa, ja näiden kolmen naispuhujien ja puhujayhteisön välillä voidaan nähdä eroja yhtymien variaatiossa, kun tutkimuksen tuloksia peilaa aiempiin samantyyppisiin tutkimustuloksiin.

Jälkitavujen *A*-loppuisissa yhtymissä havaitaan erityisesti *eA*:n ja *OA*:n assimiloituneita muotoja (*vaikee*, *taloo*) kaikissa aikapisteissä kaikkien kolmen tutkittavan puheessa. Pitkävokaalistuneet variantit *ee* ja *OO* vallitsevat tutkittavien puheessa 1970-luvulla aina vuoteen 2019 asti, vaikka yhtymissä on havaittavissa variaatiota etenkin vuosien 1997 ja 2019 aineistossa. *eA*:n ja *OA*:n assimiloituneita muotoja havaitaan tutkittavien puheessa prosentuaalisesti eniten (*ee*:tä 99 % ja *OO*:ta 96 %) vuoden 1977 aineistossa. Vuosina 1997 ja 2019 *ee* ja *OO* ovat prosentuaalisesti vähentyneet tutkittavien aineistossa. Vuoteen 2019 tultaessa *ee*:n edustus on 90 % ja *OO*:n 63 %.

eA:n ja *OA*:n assimilaationedustukseen ja muutoshierarkiaan vaikuttaneet tekijät perustuvat sanojen muotoryhmittäisiin painotuksiin ja runsasfrekventillisiin lekseemeihin, sekä morfologisiin seikkoihin vokaaliyhtymän sijainnista sanassa (Mielikäinen 1995: 327 [Kettunen 1940: kartat 191, 193]; Kurki 2005: 211; Mustanoja 2011: 254). Lisäksi sellaisia piirteitä, joissa olisi mahdollisuus aluemurteille tyypilliseen vaihteluun esimerkiksi kolmen variantin osalta (esim. *kauhia* ~ *kauhea* ~ *kauhee*), erityisesti nuorten on todettu suosivan laajalevikkisiä puhekielen variantteja (*kauhee*) (Lappalainen 2001: 77).

Yleiskielisiä variantteja, *eA* ja *OA*, kuullaan tutkittavien puheessa vuonna 1977 muutaman satunnaistapauksen verran (1–4 %), ja molempien varianttien prosentuaalinen edustus kasvaa vuoteen 1997 tultaessa; *eA* edustuu 12 % ja *OA* 11 %. 2019 yleiskielinen *eA*-variantti edustuu tutkittavilla 10 % ja *OA* 37 %. Erityisesti Tuijan puheessa *eA*-yhtymän variaatio yleiskielisten ja pitkävokaalisten varianttien välillä näkyy herkemmin, sillä hänen puheessaan *eA*-muotojen esiintymäosuus on 15 % tapauksista ja *OA*-muotojen osuus 24 % tapauksista. Sen sijaan Tiinalla ja Tainalla yleiskieliset *eA*- ja *OA*-variantit jäävät 1–6 % osuuteen esiintymätapauksista. *eA*- ja *OA*-yhtymän vaihtelua voi kielensisäisestä näkökulmasta perustella sanojen muotoryhmällä sekä morfeemirajalla. Yleiskieliset *eA*- ja *OA*-variantit painottuvat tutkittavilla sellaisiin sanoihin, joissa morfeemiraja osuu vokaaliyhtymän komponenttien väliin (esim. *kaikke-a*, *arke-a*, *ain-o-astaan*).

Kokonaisaineiston tarkastelu osoittaa, että *OA*:n edustus näyttää kielenmuutoksen kaarta siihen suuntaan, että *OA*-variantilliset muodot voisivat yleistyä tutkittavien puheessa heidän ikääntyessään myös tässä tutkimuksessa (ks. myös Kuparinen 2021). Tutkimuksen aineisto on kuitenkin pieni, joten vahvoja päätelmiä ei voida tehdä siitä, että kyseessä olisi koko puhujayhteisöä koskeva kielenmuutos. *OA*- ja *eA*-yhtymien assimilaation edustus on tavallista perihämäläismurteiden edustajilla. *eA*:n ja *OA*:n variaationkehitys näyttää noudattavan piirteelle yleistä ennustettua kehityskaarta (Paunonen 1995; Mantila 2004; Mustanoja 2011; Kuparinen 2021). Jotta *OA*:n assimilaationedustuksen mahdollisesta muutoksen kehityksestä saisi tätä tutkimusta laajempaa näyttöä, piirrettä voisi tutkia edelleen paneelitutkimuksen metodologia hyödyntäen samoilta tutkittavilta mutta laajemmasta otannasta tai trenditutkimuksen näkökulmasta. Ylipäätään olisi kiinnostavaa tutkia sociolingvistisen variaatiotutkimuksen näkökulmasta valikoitujen kielenpiirteiden lisäksi myös informanttien omia murrekäsitteitä, ja pohtia kenties niiden yhteyttä informanttien puheessa edustuviin aluemurteellisuuden piirteisiin sekä informantin itsensä identifioitumiseen jonkin alueen puhujaksi (ks. esim. Vaattovaara 2009).

iA- ja *UA*-yhtymän osalta tutkittavat suosivat yleiskielisiä variantteja, mutta assimiloituneista *ii*- ja *UU*-varianteista nähdään marginaalisia pilkahduksia eritoten vuoden 1977 aineistossa. Assimilaatiokehitys on *iA*:ssa ja *UA*:ssa vähäistä (1–2 %) kokonaisaineistossa. Yleiskieliset *iA* ja *UA*-variantit ovat tutkittavien puheessa vallitsevia (98–99 %), eli variaatio näissä yhtymissä on olematonta. Satunnaisia vaihteluita voi selittää kielen luonnollisella variaatiolla, sillä kun vokaaliyhtymien esiintymiä on runsaasti, harvinaisetkin variantit voivat pilkاهدella tutkittavien puheessa (Mustanoja 2011: 251). Aiemmin on todettu, että *iA*-yhtymällä on vähiten taipumusta pitkittäisvokaalistumiselle (Paunonen 1995: 111; Rouhikoski 2015: 140–142), ja tämä tutkimus on näiden havaintojen kanssa siis linjassa.

iA:n assimilaatio painottuu *i*-vartaloisten sanojen monikon partitiivin muotoryhmään Tuijan ja Tainan aineistossa. *UA*:ssa assimilaatiota havaitaan yksikön partitiivissa ja *A*-infinitiivissä Tuijan puhekielessä. Tiinan tutkimusaineistossa ei esiinny lainkaan pitkävokaalisia *ii*- tai *UU*-variantteja.

iA- ja *UA*-yhtymien assimilaatiokehitys ei ole yhtä pitkällä tutkittavien puheessa kuin *eA*- ja *OA*-yhtymän. *iA*:ssa ja *UA*:ssa heikosti ilmenevä assimilaatio Tainan ja Tuijan puheessa painottuu naisten nuoruuteen. Tässä tutkittujen haastatteluaineistojen perusteella naiset vähentävät assimiloituneiden muotojen käyttöä ikääntyessään, mikä puolestaan puoltaa tulkintaa *iA*- ja *UA*-yhtymän osalta assimilaation ikäsidonaisuudesta (ks. esim. Kuparinen 2021: 67). Vähäistä *iA*:n ja *UA*:n assimilaatiokehitystä voi selittää yhtymien alkukomponentin laatu; yhtymien suppeiden vokaalien (*i,y,u*) on haastavaa supistua lisää siinä sanaympäristössä, missä ne edustuvat (Kurki 2005: 182).

Vokaaliyhtymien tarkasteleminen toisistaan irrallisina yhtymäpareina osoittautui kiinnostavaksi, sillä vaikka tulosten myötä hahmottuu, että *eA*- ja *OA*-yhtymäparin assimilaatiokehitys on pidemmällä kuin *iA*:n ja *OA*:n, voidaan todeta, että yhtymien edustuksessa on myös vaihtelua yhtymien välillä. Toisaalta tutkimus myötäilee laajasti vanhastaan todettua käsitystä siitä, että *eA* ja *OA* edustuu hämäläismurteissa pitkävokaalisina ja *iA* ja *UA* säilyttävät enimmäkseen yleiskielisen varianttinsa (ks. esim. Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 65; Mustanoja 2011: 242).

LÄHTEET

- Antila, U. (1982): Jälkitavujen a, ä -loppuiset vokaaliyhtymät. Tampereen puhekieli tutkimuskohteena. *Folia Fennistica & Linguistica*. – Kaija Jonninen-Niilekselä, (toim.). Tampereen yliopiston Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 6.
- Kettunen, L. (1940). Suomen murteet III A. Murrekartasto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kunnas, N. (2007). Miten muuttuu runokyllien kieli. Reaaliaikatutkimus jälkitavujen A-loppuisten vokaalijonojen variaatiosta vienalaismurteissa. Oulu: Oulun yliopisto.
- Kuparinen, O. (2021). Muutoksen mekanismit: Kolmen aikapisteen reaaliaikatutkimus Helsingin puhekielestä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kuparinen, O. – Mustanoja, L. – Peltonen, J. – Santaharju, J. – Leino, U. (2019). Muutosmallit kolmen aikapisteen pitkittäisaineiston valossa. *Sananjalka* 61, s. 30–56.
- Kurki, T. (2005). Yksilön ja ryhmän kielen reaaliaikainen muuttuminen. Kielenmuutosten seuraamisesta ja niiden tarkastelussa käytettävistä menetelmistä. Vantaa: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.
- Kurki, T. (2013). Näennäisaikametodi ja muutosmallit. *Sananjalka* 55 s. 202–212.
- Laasanen, M. (2014). Näennäisaikamenetelmä ja kielen muutoksen ennustaminen. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Laasanen, M. (2021). Meneillään oleva kielenmuutos ja kielellinen vaihtelu: variationistisen sosiolingvistiikan teoriaa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Labov, W. (1994). *Principles of Linguistic change vol 1. Internal factors*. Blackwell, Oxford.
- Lahti, S.-S. (2021). iA- ja UA-vokaaliyhtymät kahdentoista tamperelaisnuoren puhekielessä vuosina 1977 ja 2019. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto.
- Lappalainen, H. (1996). Variaatio ja sen selittäminen kaakkoishämäläisen murreaineiston valossa. – *Virittäjä* 100(1), 18. s. 18–37.
- Lappalainen, H. (2001). Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. *Virittäjä* 105 s. 74–101.
- Lappalainen, H. (2004). Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Mantila, H. (2004). Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108 s. 322–346.

- Mielikäinen, A. (1991). Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä. Jyväskylän yliopiston suomen kielen julkaisuja 36.
- Mielikäinen, A. (1995). Morfologinen diffuusio. – Virittäjä 99, s. 321–336.
- Mustanoja, L. (2011). Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatu tutkimus Tampereen puhekielestä. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Nuolijärvi, P. – Sorjonen, M-L. (2005): Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankeeseen pohjalta. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Nuolijärvi, P. – Lappalainen, H. (2020). Sosiolingvistiikka. Teoksessa Kielentutkimuksen menetelmiä. Toim. Luodonpää-Manni, M. – Hamunen, Hm. – Konstenius, R. – Miestamo, M. – Nikanne, U. – Sinnemäki, K. (2020). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia; Nro 1457. SKS s. 864–895.
- Palander, M. (2005). Lapsuudesta keski-ikään: seurutu tutkimus itäsavolaisen yksilömurteen kehityksestä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Paunonen, H. (1995). Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Paunonen, H. – Mielikäinen, A. – Suojanen, M. K. (1976). Nykysuomalaisen puhekielen murroksen tutkimus: esitutkimusraportti. Helsinki: Valtion humanistinen toimikunta, 1976.
- Partanen, S. (2020). A-loppuisten vokaaliyhtymien variaatio pudasjärveläisten 2000-luvulla syntyneiden keskusteluissa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Rapola, M. (1990). Johdatus Suomen murteisiin (4.p.). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rautanen, M. (1999). Tampereen puhekielen jälkitavujen A-loppuiset vokaaliyhtymät, yleiskielen tsyhtymän vastineet ja t:n heikon asteen vastineet 1977 ja 1997. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. TaY.
- Rouhikoski, A. (2015). Kela-korttii tai jotai henkkarii mukana? Teoksessa Helsingissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit. Toim. Marja-Leena Sorjonen, Anu Rouhikoski & Heini Lehtonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1310. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 125–173.
- Rapola, M. – Puranen, R. (1966). Suomen kielen äännehistorian luennot: Liitteenä Martti Rapolan kirjallinen tuotanto 1902–1966. Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Salmi, S. (2013). Semmosia ja tämmösii – Jälkitavujen A-loppuiset vokaaliyhtymät tamperelaisnuorten puhekielessä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

- Sankoff, G. (2005). Cross-Sectional and Longitudinal Studies. – Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier & Ammon Ulrich (toim.). *Sociolinguistics. An International Handbook of the Science of Language and Society*. 1003–1013. Berlin: de Gruyter.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2023). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf.
- Vaattovaara, J. (2009). *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VISK = Hakulinen, A., Vilkuna, M., Korhonen, R., Koivisto, V., Heinonen, T.R., Alho, I. (2004) *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoaversio. <https://kaino.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=715>.
- VISK = Hakulinen, A., Vilkuna, M., Korhonen, R., Koivisto, V., Heinonen, T.R., Alho, I. (2004) *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoaversio. <https://kaino.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=721>.
- Wagner, S. E., Sankoff, G. (2011). Age grading in the Montreal French inflected future. *Language Variation and Change* 23 s. 275–313.